

A tévedés, mint büntethetőséget kizáró ok a büntetőjogban

Jellege: Errare Humanum Est

Kézirat lezárva: 2014. október 30.

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	3
2. Történeti áttekintés	4
2.1.Csemegi-kódex	4
2.2.Az 1950. évi II. törvény	6
2.3. Az 1961. évi V. törvény	8
2.4.Az 1987. évi IV. törvény	4
3. A tévedés fogalma	9
3.1. A ténybeli tévedés	10
3.2. A társadalomra veszélyességben való tévedés	11
3.3. Jogi tévedés	13
4. Tévedés a gyakorlatban	14
4.1.A társadalomra veszélyességben való tévedés – gazdasági bűncselekmények	14
4.1.1. A kerettényállások problémája, hivatalos szervek téves tájékoztatása	15
4.2. Ténybeli tévedés a gyakorlatban – a diagnosztikai tévedés mint tény	23
4.2.1. A tény fogalma – az egészségi állapot és a betegség	24
4.2.2. Diagnosztikai tévedés	26
4.2.3. A foglalkozási szabály meghatározása	28
4.2.4. A diagnosztikai tévedés mint büntethetőséget kizáró ok	29
5. Záró gondolatok	36
6. Irodalomjegyzék	37

1. Bevezetés

A 2013. július 1-jével hatályba lépő 2012. évi C. törvény, vagyis az új Büntető törvénykönyv az 1978. évi IV. törvénnyel egyező módon szabályozza a tévedést mint büntethetőséget kizáró okot, azonban az új tényállások megjelenése, a jogalkalmazási gyakorlat folyamatos változása indokolja az alapos áttekintést. A jogalkalmazás a későbbiekben is alapozni tud a korábbi bírói gyakorlatra, éppen ezért tartom szükségesnek a jogi, a ténybeli és a társadalomra való veszélyességben történő tévedés fogalmi tisztázását. A téma aktualitását adja, hogy nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a büntető jogszabályok, az egyes tényállások esetleges változásával e büntethetőséget kizáró ok értelmezésével kapcsolatban is merülhetnek fel kérdések. Kutatásom célja így a fogalmi elemzés mellett a felmerülő problémák vizsgálata is.

Kutatásomat három fő cél vezérli. Elsőként elengedhetetlennek tartom a tévedés fogalmi elemzését, illetve jogtörténeti előzményeinek feltárását. Ezt követően célom a gazdasági bűncselekmények vizsgálata, azon belül is a tévedés mint büntethetőségi akadály kérdése felmerülésének elemzése. Harmadsorban a diagnosztikai tévedéssel kívánok foglalkozni, illetve azzal, hogy az említett tévedés mennyiben állja meg a helyét büntethetőséget kizáró okként.

Dolgozatom alapvető kérdése, hogy a vizsgált tényállások vonatkozásában mennyiben áll fenn a lehetőség a büntethetőséget kizáró ok érvényesítésére, illetve, hogy a bírói gyakorlatban hogyan jelenik meg a tévedés megállapítása.

Elsőként a tévedés büntethetőséget kizáró okok rendszerében elfoglalt helyével kívánok foglalkozni. Elengedhetetlennek tartom a fogalmi elemzést, a tévedés három esetének (jogi, ténybeli, társadalomra veszélyességben való tévedés) meghatározását. További célom a jogtörténeti előzmények feltárása, melynek keretében a Csemegi-kódex, a Bt., az 1961. évi V. törvény, az 1978. évi IV. törvény szabályozását tervezem vizsgálni, az új Btk.-val bezárólag.

A második szakaszban a gazdasági bűncselekmények esetében megjelenő tévedés fennállásának elemzése a célom. A gazdasági büntetőperekben még a tényállás megállapítása után is dilemmát okoz a bűncselekmény megtörténtének megállapítása, a bűnösség kérdése. Szinte mindig kérdéses, hogy tudhatta-e a terhelt, hogy az általa megvalósított cselekmény büntetőjogilag tilalmazott, vagy tévedett ebben; ennek vizsgálatára mindenképpen ki szeretnék térni. E szakasz második részében a foglalkozás körében elkövetett bűncselekményeken belül a diagnosztikai tévedés széleskörű feltérképezésével tervezem foglalkozni. Az orvos tevékenységével kapcsolatban felmerülő szövődmények, az „orvosi műhiba” büntetőjogi jelentősége a XXI. század elején egyre inkább aktuális témának mondható, hiszen az erre alapozott büntetőperek száma folyamatosan nő. Ezért is érzem fontosnak, hogy az orvosi műhiba jogi értelmezése, a büntetőjogi felelősség érvényesítése e kutatás egyik kulcsfontosságú vizsgálati tárgya legyen.

Végül a kutatás során megszerzett ismereteimet, illetve az egyes szakaszok után levont következtetéseimet összegezve arra próbálok választ adni, hogy a tévedés mint büntethetőséget kizáró akadály azonosítása hogyan válhat egyszerűbbé a gyakorlatban, a diagnosztikai tévedés pedig mennyiben állja meg a helyét tévedésként.

2. Történeti áttekintés

2.1. Csemegi-kódex

„*A magyar büntető törvénykönyv a büntettekről és vétségekről*” címet viselő 1878. évi V. törvény Magyarország első kodifikált büntető törvénykönyve, amely több korabeli európai – például svájci, német, osztrák¹ – megoldáshoz hasonlóan az általános részben szabályozta a büntetést kizáró okokat.

A kódex VII. fejezete a beszámítást kizáró vagy enyhítő okok címet viseli. A büntethetőséget kizáró okok nincsenek külön csoportokba szedve, azonban a törvény szerkesztési elvei alapján nyomon követhetők.

A 81. § is a beszámítást kizáró okok körében szerepel, annak ellenére, hogy a fejezet címével ellentétben álló esetet szabályoz. Ennek hátterében az állhat, hogy a ténybeli és a jogi tévedés egymáshoz annyira közel állnak jogtudományilag, hogy sokkal nagyobb hiba lenne

¹ BERNOLÁK Nándor: *A tévedés tana*, Kassa, 1910, Kassai Kir. Jogakadémia, 59.

ezt a rendszert szétszakítani, mint az, hogy a beszámítást kizáró okok közé beillesztettek egy negatív rendelkezést.² A szakasz kimondja, hogy a büntetőtörvény nem tudása vagy téves felfogása a beszámítást nem zárja ki, tehát a kódex szerint elvárható, hogy mindenki, aki valamely állam büntetőhatósága alá tartozik, az adott állam törvényeinek ismeretéről gondoskodjon, azoknak megfelelően cselekedjen.

A 82. §-ban kerül szabályozásra, hogy egy adott tényálláshoz tartozó, vagy annak súlyosabb beszámítását okozó körülmények nem számíthatók be abban az esetben, ha az elkövető a cselekmény elkövetésekor nem tudott azokról. Tehát, ha a tévedés alapos okkal igazolható, vagyis az elkövető tudata alappal terjedt ki arra, hogy az ő cselekménye nem jogellenes, a cselekmény szándékossága és egyben beszámíthatósága is megszűnik.³ Vannak azonban olyan esetek, amikor a beszámítási képesség hiánya és más korlátozó ok sem áll fenn, fennállnak azonban olyan körülmények, amelyek miatt az igazságosság követelményével nem fér össze a mások által e körülmények szóban forgása nélkül elkövetett bűncselekmény miatti büntetéssel azonos kiszabása. Ezekben az esetekben a bűnösség beszámítása alább száll.⁴

A beszámítás és a bűnösség fogalmi elhatárolása a törvényben nem egyértelmű, szinte szinonimákként jelennek meg. A beszámítás itt elsősorban azoknak az eseteknek a szabályozását jelenti, amikor az elkövető belső eredetű ingerekkel harcol, illetve olyan külső eredetű nyomással találkozik, amikor csak két negatív tartalmú választási lehetőség áll fenn számára.⁵ A perjogi és az anyagi jogi bűnösség kettéválása után az anyagi jogi bűnösség tudományos felfogása jelentős változásokon ment keresztül a német jogtudományban, melynek következményeként hazánkban is kialakult az a felfogás, hogy a felelősség szubjektív alapja pszichológiai okokra vezethető vissza. A magyar jogtudományra és a bírói gyakorlatra elsősorban jellemző álláspont szerint a bűnösség magába foglalja a „kötelességellenesség, vagy a rosszallást érdemlőség tényleges vagy lehetséges tudatát is”.⁶ A beszámítás kizárt, ha a bűnösség kizárt. A Csemegi-kódex VI. fejezete a bűnösséget szándékosságra és gondatlanságra bontja, azonban a fogalmuk törvényi megfogalmazása

² BERNOLÁK, i.m., 59.

³ MÓNUSNÉ Kiss Katalin: *Tévedés jogtörténeti fejlődésének egyes állomásai, különös tekintettel Bernolák Nándor tévedés tanára*, http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/3_2005/tevedes_jogtorteneti_fejlodesenek_egyes_allomasai_kulonos_tekintettel_bernolak_nandor_tevedes_tanara/ (Letöltés ideje: 2014. 08. 03.)

⁴ Csemegi Kódex törvénytárgyarázata, Corpus Juris, KJK KERSZÖV

⁵ MÓNUSNÉ Kiss Katalin, i.m.

⁶ GÖRGÉNYI Ilona – GULA József – HORVÁTH Tibor – JACSÓ Judit – LÉVAY Miklós – SÁNTHA Ferenc – VÁRADI Erika: *Magyar büntetőjog - Általános rész*, Complex Kiadó, Budapest, 2012, 134.

hiányzik. A pszichológiai vonatkozás sem található meg, bár ekkorra már általánosan elfogadottá vált, hogy „*a bűnösség az elkövetőnek az általa véghezvitt társadalomra veszélyes cselekményhez fűződő pszichikai viszonya, amely miatt neki a cselekmény felróható*”.⁷ A bűncselekmény megvalósulásának feltétele alapvetően a szándékos elkövetés volt, kivételt képezett azonban az az eset, amikor a gondatlan elkövetést a különös részi szabályozás büntetni rendelte. A gondatlanságból elkövetett cselekményekre a 82. § szabályozása csak abban esetben alkalmazható, ha az érintett körülmények nem tudása már magában sem képez gondatlanságot, tehát az elkövető kellő körületekintés és figyelem mellett sem láthatta volna előre azt, ami akaratán kívül következett be, mivel a közönséges élet szokásainak megfelelően járt el. Ebben az esetben az elkövető nem tudja és nem is tudhatta, hogy a cselekménye büntetendő, így a szándéka nem terjed ki az általa előidézett következményre.

Ezek a körülmények azonban csak szigorúan vett ténykörülményekre vonatkoznak. A bírói gyakorlat alapján ilyen ténykörülmények az elkövetett cselekményeknek azon tényállási elemei, amelyek nem büntetőjogi szabályozási körbe tartoznak. Ezek közül is kizárólag azok, amelyek a bűncselekmény tényállásához tartoznak, esetleg annak súlyosabb beszámítását eredményezik.

Összességében megállapítható, hogy a Csemegi-kódex nagy mérföldkő a tévedés szabályozásának történetében, hiszen a ténybeli tévedés fogalmának meghatározása máig érvényben van, azonban néhány hiányosságot hagy maga után. Többek között hiányzik a szándékosság és a gondatlanság törvényi megfogalmazása, amely a tévedés gyakorlatban való alkalmazását nehézkessé teszi. Olyan megfogalmazásra lenne szükség, amelyben a tévedés kizárja a szándékos elkövetést, amennyiben az nem megállapítható, továbbá kizárja a gondatlan elkövetést is, ha az nem kötelességsértésen alapul.⁸

2.2. 1950. évi II. törvény A Büntető Törvénykönyv Általános Részéről (Btá.)

A Csemegi-kódexhez képest a Btá. a bűnösséget eltérő módon szabályozta: a parifikációs (egyenlősítő) álláspontnak megfelelően azonosnak tekintette a szándékosan és a gondatlanul elkövetett cselekmények büntetést érdemlőségét – a következetes alkalmazás azonban nem figyelhető meg, hiszen a gondatlanságból elkövetett bűncselekmények büntetési tételei általában alacsonyabbak.⁹ Ennek a magyarázata az, hogy a szocialista szabályozás

⁷ GÖRGÉNYI – GULA – HORVÁTH – JACSÓ – LÉVAY – SÁNTHA – VÁRADI: i.m., 135.

⁸ BERNOLÁK, i.m., 248.

⁹ GÖRGÉNYI – GULA – HORVÁTH – JACSÓ – LÉVAY – SÁNTHA – VÁRADI: i.m., 137.

egyik jellemzője a Schuldtheorie, vagyis az az elmélet, amely szerint a társadalomra veszélyesség tudata nem szükségszerűen eleme a büntetőjogi szándéknak, így a társadalomra veszélyesség tudatának lehetősége is elegendő. Tehát, abban az esetben, ha a cselekmény megvalósítása szándékos, de a társadalomra veszélyesség tudata gondatlanság miatt hiányzik, szándékos bűncselekmény valósul meg.¹⁰

A Btá.-ban a bűncselekmény meghatározása nem található meg, a hangsúly annak tartalmán van. A bűncselekmény olyan társadalomra veszélyes cselekmény, amelyre a törvény büntetés kiszabását rendeli. Annak ellenére, hogy bevezette a hazai jogba a társadalomra veszélyesség jogintézményét,¹¹ nagy hiányossága a törvénynek, hogy a bűnösségről mint a bűncselekmény összetevőjéről nem esik szó.¹²

A II. fejezet „A büntethetőség” címet viseli, ebben esik szó a büntethetőségi akadályokról. Az egyes akadályokat a törvény külön névvel nem illeti, de szabályozza a gyermekkort, a kóros elmeállapotot, a kényszert, a fenyegetést, a tévedést, a jogos védelmet, a végszükséget, a magánindítvány hiányát és a törvényben meghatározott egyéb okot, valamint az elkövető halálát, az elévülést és a kegyelmet mint büntethetőséget megszüntető okot.¹³

A törvény 13. §-a kizárja azon tények felróhatóságát, amelyekről az elkövető elkövetéskor nem tudott. Fontos azonban, hogy mi váltotta ki a tévedést, hiszen ha az gondatlanságra vezethető vissza és a cselekménye gondatlanság esetén is büntetendő, a tévedés nem zárja ki a bűncselekményt.¹⁴ Itt megjelenik a bűncselekmény-fogalom hiányossága, hiszen amennyiben a bűnösség nem szükségszerű eleme a bűncselekménynek, miért válik a tévedés miatt kizárt büntethetőség a gondatlanság következtében ki nem zárhatóvá?

Szintén kizárja a büntethetőséget a cselekmény társadalomra veszélyességében való tévedés, azonban ehhez szükséges, hogy a téves feltevésre az elkövetőnek alapos oka legyen.¹⁵ Nóvum a Csemegi-kódexhez képest, hogy megjelenik a méltányolható körülmény mérlegelésének lehetősége, tehát, abban az esetben, ha az elkövetőnek nem volt ugyan alapos oka a cselekménye jogszabályba ütközése tényének nem tudására, menthető ok miatt a

¹⁰ BELOVICS Ervin-BÉKÉS Imre-BUSCH Béla-MOLNÁR Gábor-SINKU Pál-TÓTH Mihály: *Büntetőjog Általános Rész*, HVG ORAC, Bp, 2002, 143.

¹¹ GÖRGÉNYI – GULA – HORVÁTH – JACSÓ – LÉVAY – SÁNTA – VÁRADI: i.m., 214.

¹² NAGY FERENC: *A magyar büntetőjog általános része*, Korona kiadó, Bp, 2004, 52.

¹³ 1950. évi II., 24.§.

¹⁴ 1950. évi II., 13. §.

¹⁵ 1950. évi II., 14. §.

büntetés korlátlanul enyhíthető. A korlátlanul enyhítés jelentése, hogy a kiszabott halál- vagy szabadságvesztés helyett – ha azok túl szigorúnak tűnnek – enyhébb szabadságvesztést, esetleg pénzbüntetést kell kiszabni.¹⁶ A menthető ok nem kerül megfogalmazásra, azt a törvény a bíró mérlegelési jogkörébe helyezi.

2.3. 1961. évi V. törvény a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről

A Btá.-hoz hasonlóan ez a törvény is szocialista elvekre épült. A bűncselekmény és a büntett azonos fogalmak, azonban fontos újítás, hogy a bűnösség szerepel kritériumként. További fogalmi elem a társadalomra veszélyesség, amely döntött a cselekmény büntetendőségéről.¹⁷

A törvény a büntethetőségi akadályokat két csoportra bontja: szabályozza a büntethetőséget kizáró okokat – melyek között a tévedés is szerepel¹⁸ – és a büntethetőséget megszüntető okokat.¹⁹ A szocialista jogtudomány szerint a tévedés bűnösséget kizáró ok.²⁰

A 24. § értelmében az elkövetőnek nem lehet felróható az a tény, amelyről az elkövetéskor nem tudott. Nem büntethető, aki a cselekményt úgy követte el, hogy alapos okkal feltételezte, hogy az a társadalomra nem veszélyes. Ha a tévedést gondatlanság okozta, az elkövető e gondatlanságért a törvényben megállapított felelősséggel tartozik.²¹

E Btk. újítása, hogy a szándékos elkövetést kizárja a társadalomra veszélyességben való tévedés.²² A Btá.-hoz képest a törvény konkrétabb meghatározást ad, nincs lehetőség méltányos körülmények mérlegelésére

2.4. 1978. évi IV. törvény

Az 1970-es években indult meg a büntetőjog szabályainak tervszerű modernizálása, a kornak való megfeleltetése. A szocialista szellemiség ekkor még átfogta a közfelfogást, így a megalkotott szabályok is tükrözték a marxista társadalomfelfogás elvárásainak megfelelő elveket, célokat, illetve a bűncselekmény-fogalmat is ennek alapján dolgozták ki. Az eredeti szöveg szerint bűncselekmény az a szándékosan vagy - ha a törvény a gondatlan elkövetést is bünteti - gondatlanságból elkövetett cselekmény, amely veszélyes a társadalomra, és amelyre

¹⁶ 1950. évi II. törvény, 51. §.

¹⁷ NAGY Ferenc, i.m., 53-54.

¹⁸ 1961. évi V. törvény, 19. §.

¹⁹ 1961. évi V. törvény, 30. §.

²⁰ MÓNUSNÉ Kiss Katalin, i.m.

²¹ 1961. évi V. törvény, 24. §.

²² NAGY Ferenc, i.m., 182.

a törvény büntetés kiszabását rendeli.²³ A Btk. a mai napig ezzel a bűncselekmény-fogalommal dolgozik.

Ez a szabályozás az elődjeihez képest jelentős pontosítást, kiegészítést tartalmazott. Ennek legvalószínűbb oka az, hogy az ideológiai alap megváltozott, így a törvény célját meghatározó 1. § hatályon kívül helyezésével a szocialista jegyek teljesen eltűntek. Megfogalmazásra került a *nullum crimen sine lege* és a *nulla poena sine lege* elveknek megfelelő bűncselekmény-fogalom.²⁴

A törvény „A büntetőjogi felelősségre vonás akadályai” című fejezetben, a büntethetőséget kizáró okok között szabályozta a tévedés esetét, szabályozásra kerültek továbbá a büntethetőséget megszüntető okok. A felosztás közötti eltérés abban áll, hogy a büntethetőséget kizáró okok esetén olyan körülményekről van szó, amelyek a bűncselekmény megvalósulását eleve kizárják – így a büntetőjogi felelősségre vonást is –, és amelyek már a cselekmény elkövetésének idején is fennálltak, abban az esetben is, ha a történeti tényállás valamely különös részi törvényi tényállással megegyezik. Abban az esetben viszont, ha a bűncselekmény megvalósul, de az elkövetést követően olyan körülmény következik be, amely az eredetileg is fennálló büntethetőséget szünteti meg, büntethetőséget megszüntető okról van szó. A törvény mindkét kategóriára sorolt fel példákat, de nem zárt ki más, olyan akadály alkalmazását sem, amelyet a jogtudomány alakított ki – ilyen a sértett beleegyezése, az engedély, a kötelesség-összeütközés.²⁵

3. A tévedés fogalma

Egy cselekmény büntethetősége főszabály szerint a tényállásszerűségétől függ. Előfordulhatnak azonban olyan kivételes esetek, amikor a diszpozíció megléte ellenére fellép valamilyen büntethetőséget kizáró körülmény. Büntethetőséget kizáró ok esetén annak ellenére, hogy a történeti tényállás megegyezik a Btk. valamely különös részi törvényi tényállásával, már a cselekmény megvalósításakor hiányzik a bűncselekmény egy fogalmi ismérve, így a bűncselekmény már az elkövetéskor sem jön létre – ellentétben a büntethetőséget megszüntető okokkal, melyek esetében az elkövetés után áll be egy olyan körülmény, amely következtében az elkövető nem büntethető.²⁶ A bűncselekmény fogalmának szükségszerű eleme a bűnösség, ami tévedés esetén nem áll fenn sem a tartalmat

²³ 1978. évi IV. törvény 10., §

²⁴ MÓNUSNÉ Kiss Katalin, i.m.

²⁵ MÓNUSNÉ Kiss Katalin, i.m.

²⁶ BELOVICS Ervin: *A büntetendőséget kizáró okok*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2009. 33.

– a társadalomra veszélyesség megléte ellenére –, sem az alanyi oldalt tekintve. E büntethetőséget kizáró ok tehát megfelel annak a követelménynek, hogy ezek az okok jelenjenek meg egy adott bűncselekmény tartalmi és formai struktúrájában is.²⁷

A tévedés a büntethetőséget kizáró szubjektív körülmények körébe tartozik. Ezeket a körülményeket a bűncselekmény elkövetőinél személyre szólóan kell vizsgálni. A kizáró körülmények esetében vizsgálni kell továbbá – szubjektív körülmények lévén –, hogy a tudati és akarati elem közül csak az egyik, vagy mindkettő hiányzik: a tévedés a szándék tudati elemét zárja ki. A körülmények visszavezethetők kóros, illetve nem kóros okokra. Fiziológiás, vagyis nem kóros ok a tévedés, amely vizsgálata minden esetben a bíróság hatáskörébe tartozik.²⁸

A magyar jogtudomány különbséget tesz a ténybeli tévedés és a társadalomra veszélyességben való tévedés között.

3.1. Ténybeli tévedés

„Nem büntethető az elkövető olyan tény miatt, amelyről az elkövetéskor nem tudott.”²⁹

A tévedés, ha az a tényállási elemek valamelyikére vonatkozik, az elkövető tudatában kialakult helytelen képzetre vonatkozik az adott tényállási elemmel kapcsolatban.³⁰ Az objektív tényállási elemeket azonban az elkövető szándékának át kell fognia ahhoz, hogy a bűncselekmény megvalósuljon. Tehát, ha nincs tisztában az elkövetési magatartás, az elkövetési tárgy, az eredmény, az okozati összefüggés vagy a szituációs elemek valamelyikével, beállnak a ténybeli tévedés jogkövetkezményei.

Lényeges mindig az olyan tényre vonatkozó tévedés, amelynek szerepe van a bűncselekmény megvalósulásában.

Error in persona, error in objecto: az elkövető tévedése vonatkozhat személyre vagy tárgyra. Ezek a tények a legtöbb esetben nem lényegesek, nem konstitutívak, így a büntethetőséget nem érintik. Példa erre, ha az elkövető sötétben mást üt le, mint akit eredetileg tervezett.³¹ Előfordulhat azonban, hogy az előbb említett tények fokozott

²⁷ ERDÖSY Emil: *Normaelemzések a büntethetőséget kizáró okok körében*. Jogtudományi Közlöny, 2006. 4. sz. 127–129.

²⁸ WIENER A. Imre: *Büntetendőség, büntethetőség*. KJK, MTA Állam- és Jogtudományi Intézet, Budapest. 1999. 212.

²⁹ 2012. évi C. törvény 27. §.

³⁰ BALOGH Ágnes – TÓTH Mihály: *Magyar büntetőjog – Általános rész*, Osiris Kiadó, Budapest, 2004, 158.

³¹ GÖRGÉNYI – GULA – HORVÁTH – JACSÓ – LÉVAY – SÁNTA – VÁRADI: i.m., 214.

védelemben részesülnek és valamilyen minőségüket bűncselekményi elemként értékelte a törvényhozó,³² így az elkövető tévedése miatt nem vonható felelősségre az adott bűncselekményért, de egy megvalósuló másik miatt büntethetősége fennáll. Ha az elkövető által sötétben leütött másik személy rendőr, de erről az elkövető nem tudhatott, felelőssége csak a testi sértésre terjed ki, hivatalos személy elleni erőszakra nem.³³

Aberratio ictus (cél tévesztés) fennállásakor az elkövető gondatlansága következtében nem a szándékolt, hanem egy jelenlevő másik személyen realizálja a bűncselekményt. Felelősségre vonása a következőképpen alakul: halmazatban kerül megállapításra egy gondatlanul elkövetett befejezett bűncselekmény, illetve egy szándékos bűncselekmény kísérlete.

Az okozati összefüggésben való tévedés – amikor az elkövető más magatartással valósítja meg a kívánt eredményt, mint amellyel az valójában megvalósul – is lényegtelen. Kivételes esetben kizárhatja a büntethetőséget. Csak igen ritkán megvalósuló példa lehetne erre, ha az ápolónő gyári csomagolású gyógyszerrel – amelyről a legnagyobb gondosság mellett sem tudhatta, hogy nem a címke által feltüntetett tabletta van benne – mérgezne meg valakit.

Fontos kiemelni, hogy a tévedés a büntethetőséget teljes egészében kizárja abban az esetben, ha a ténybeli tévedést gondatlanság okozza, az adott bűncselekmények pedig nincs gondatlan bűnösséggel megvalósítható alakzata.³⁴ Mivel a minősítő körülményt képező eredményre elég, ha csak gondatlanság terjed ki,³⁵ lényegtelen az e eredményben való tévedés is. Irreleváns továbbá, ha az elkövető a motívumban, a cselekménye indokában téved.

3.2. A társadalomra veszélyességben való tévedés

A mai magyar büntetőjogi gondolkodás – ellentétben a szocialista Schuldteorie-val – a Vorsatztheorie felfogásához áll közel, vagyis egyetért azzal, hogy a szándékos bűncselekmény megvalósulásához szükség van arra, hogy az elkövető tudata átfogja a cselekmény társadalomra veszélyességét is, nemcsak a tényszándékot.³⁶ Ha az elkövető felismerhette volna a bűncselekmény társadalomra veszélyességét, de nem tette, és a

³² BALOGH – TÓTH: i.m., 159.

³³ GÖRGÉNYI – GULA – HORVÁTH – JACSÓ – LÉVAY – SÁNTHA – VÁRADI: i.m., 214.

³⁴ *Új Btk. kommentár*, Főszerkesztő: dr. Polt Péter, Nemzeti Közszerkesztési és Tankönyv Kiadó Zrt., 2013.

³⁵ 2012. évi C. törvény 9. §.

³⁶ WEINER A. Imre, i.m., 216.

bűncselekmény gondatlan alakzata is büntetendő, az elkövetőt gondatlan bűncselekmény miatt kell felelősségre vonni.

A jogtudományi álláspontoknak megfelelően a cselekmény társadalomra veszélyességének tudata a jogellenesség, az erkölcsellenesség vagy a társadalmi helytelenítés tudatát foglalja magába,³⁷ tehát azok nem tudása alapozza meg a büntethetőség kizárását.

A jogellenesség tudata itt nem egyenlő a cselekmény büntető törvénykönyvbe való ütközésével, elég, ha annyit tud, hogy magatartása valamilyen jogszabállyal szembehelyezkedik, jogilag tilalmazott. A tévedésnek ez a típusa leggyakrabban a kerettényállást kitöltő igazgatási szabályok esetében fordul elő. Ez elsősorban arra vezethető vissza, hogy e szabályok ismerete főleg csak azoktól várható el, akik azokkal rendszeresen, hivatalból foglalkoznak, vagy egyéb okból fejtik ki rendszeres tevékenységüket igazgatási rendelkezésekkel szabályozott területen. Azonban, aki véletlenszerűen és csupán alkalmilag szegi meg ezeket a bonyolult, nehezen hozzáférhető előírásokat, alapos okkal hivatkozhat a cselekmény társadalomra veszélyességében való tévedésre.³⁸ A gyakorlat szerint annak, aki a jogellenességgel tisztában van, de a cselekményét nem tartja károsnak, büntethetősége fennáll, nem hivatkozhat tévedésre.³⁹

A társadalomra veszélyességben való tévedés megállapíthatósága nehéz, gyakran változik, ezért a jogalkalmazónak kötelessége, hogy minden egyes alkalommal kitérjen a konkrét cselekmény értékelésére,⁴⁰ akár hasonló tényállás mellett is. Mindig az adott személy vonatkozásában kell vizsgálni, illetve minden alkalommal külön ki kell térni az adott szabály köztudatban való megítélésére: fontos, hogy általánosságban kevésbé ismert vagy ismertebb rendelkezésről van-e szó. Figyelembe kell venni, hogy a szerény iskolázottságú személyeknél is megállapítható az erkölcsellenesség, a cselekmény veszélyességének tudata.

Az e típusú tévedésre való hivatkozásnak három gyakori típusát lehet meghatározni. Egyik, amikor a társadalomra veszélyességet kizáró körülmény meglétét feltételezi az elkövető, például vélt jogos védelem esetén. A második ilyen típus a gazdasági bűncselekmények körében jelenik meg, az elkövető ekkor tipikusan a keretjogszabály ismeretének hiányát jelöli meg tévedésének alapjául. Harmadikként pedig azt az esetkört lehet

³⁷ HATI Csilla: A társadalomra veszélyességben való tévedés, <http://ujbtk.hu/hati-csilla-a-tarsadalomra-veszelyessegben-valo-tevedes/> (Letöltés ideje: 2014. 09. 03.)

³⁸ Legf. Bír. Bfv. II. 360/2007/5. sz.

³⁹ WEINER A. Imre, i.m., 216.

⁴⁰ Új Btk. kommentár, Főszerkesztő: dr. Polt Péter, Nemzeti Közszerkesztő és Tankönyv Kiadó Zrt., 2013.

megjelölni, amikor a tévedésben lévő elkövető valamely szervtől, hivataltól kap olyan nem hiteles tájékoztatást, amely alapos okot jelent a büntethetőség kizárásához.⁴¹

Felmerül a kérdés, hogy hogyan lehet elhatárolni a releváns és az irreleváns tilalomban való tévedést. Egyes álláspontok szerint az erkölcsi tartalom határozza meg, továbbgondolva ezt az elképzelést pedig *„éppen emiatt értékelhető eltérően a társadalomra veszélyességben való tévedés a keretkitöltő igazgatási szabályok, illetve a nemzetközi jog alapvető normáival kapcsolatban.”*⁴² Ennek magyarázata, hogy nemzetközi normák esetében a tévedésre való hivatkozás nem fogadható el, mert azoknak minden esetben van erkölcsi tartalmuk. Találkozhatunk azonban olyan állásponttal is, amely a társadalomra veszélyességben való tévedést a nemzetközi normák esetében is elismeri.⁴³ Fontos jellemzője a tilalomban való tévedésnek, hogy ebben az esetben az elkövető a normának való megfeleltetésben téved, nem a konkrét cselekmény megítélésében.⁴⁴

3.3. Jogi tévedés

A Csemegi-kódexben még megtalálható volt azon rendelkezés, amely a jogi tévedést a büntethetőséget kizáró okokon kívül helyezte: *„A büntetőtörvény nem tudása vagy téves felfogása a beszámítást nem zárja ki”*.⁴⁵ Ma már azonban a Btk. nem szabályozza külön a jogi tévedést, az a társadalomra veszélyességben való tévedés körén belül kerül elbírálásra.

Jogi tévedésről van szó, ha az elkövető nem tud a büntetés mértékéről, arról, hogy a cselekmény jogilag tiltott, vagy a cselekmény jogi minősítésével kapcsolatban téved.⁴⁶

A büntetőjogi jogismeret hiánya ma irreleváns tévedés. Ha az elkövető erre hivatkozik, akkor a cselekménye jogi értékelésével kapcsolatban téved, nem pedig az általa kifejtett magatartás jogellenességében. Nincs jelentősége annak, ha az elkövető az elkövetéskor úgy véli, hogy az általa megvalósított cselekmény legfeljebb szabálysértés, valójában azonban bűncselekmény.⁴⁷

„A jog ismerete nem feltétele a szándékosság megállapításának, nélküle is van bűncselekmény. Abban az esetben azonban, ha valaki azért nem tartja cselekményét

⁴¹ HATI Csilla, i.m.

⁴² WIENER A. Imre: *Elméleti alapok a Büntetőtörvény Általános Része kodifikálásához*. MTA Jogtudományi Intézete Közlemények, Budapest, 2000. 94.

⁴³ HATI Csilla, i.m.

⁴⁴ HATI Csilla, i.m.

⁴⁵ 1878. évi V. törvény

⁴⁶ GÁL István László: *Gazdasági büntetőjog közgazdászoknak*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2007. 41.

⁴⁷ Új Btk. Kommentár, i.m.

*társadalomra veszélyesnek, mivel nem tud annak büntetni rendeltségéről, nem büntethető ugyan, de nem jogi tévedés, hanem társadalomra veszélyességben való tévedés miatt – feltéve természetesen azt is, hogy erre a feltevésre alapos oka volt.*⁴⁸

4. Tévedés a gyakorlatban

4.1. Társadalomra veszélyességben való tévedés a gazdasági bűncselekmények kapcsán

A gazdasági büntetőperekben fordul elő a leggyakrabban, hogy a bűncselekmény megvalósulása még a történeti tényállás megállapítása után is igen kérdőjeles. Akár azonos tényállások mellett is akad rá példa, hogy a bíróságok a bűnösség tekintetében különböző módon döntenek – ez az egyik fő oka a harmadfokú eljárás bevezetésének is.⁴⁹

A szándékos bűnösség megállapításának feltétele a cselekmény társadalomra veszélyességének tudata. Ennek külön bizonyítására a büntetőeljárás során nem kerül sor, mivel a tények tudata a cselekmény társadalomra veszélyességének tudatát magába foglalja. Így azt mindig csak akkor vizsgálják, ha felmerül egy olyan körülmény, amely arra utal, hogy ebben való tévedés áll fenn. Szándékos bűncselekmény miatt nem büntethető, aki a cselekményt abban a tudatban követi el, hogy az a társadalomra nem veszélyes.⁵⁰

Nem hivatkozhat eredményesen a társadalomra veszélyességben való tévedésre, aki tisztában van annak valamilyen szintű helytelenítésével. A Btk. 27. § (2) bekezdése kimondja, hogy csak az nem büntethető, aki a cselekményt abban a téves feltevésben követi el, hogy az a társadalomra nem veszélyes, és erre a feltevésre alapos oka van.

Társadalomra veszélyességben való tévedésen tehát azt értjük, ha az elkövető nem ismeri fel magatartásának semmilyen tilalmazott voltát – sem a jog-, sem az erkölcsellenességét, sem pedig a társadalmi megítéléssel való szembehelyezkedését.

Felmerül a kérdés, hogy a gyakorlatban ez hogy valósul meg? Hogyan lehet megállapítani, hogy mi a valódi tévedés, pusztán figyelmetlenség és a bűncselekmény közötti tényleges határvonal? Hogyan egyeztethető össze a tévedésben lévő terhelt büntetése a büntetőjog ultima ratio jellegével?

⁴⁸ Dr. FÖLDVÁRI József: *Büntetőjogi alapismeretek*. Pécsi Tudományegyetem Jogi Kar Továbbképző Központ Jogi Szekció. Pécs, 2003. 50.

⁴⁹ ELEK Balázs: *Juris ignorantia non excusat? A jogi tévedés megítélése a gazdasági büntetőperekben*, in *Rendészeti szemle* (2006-2010), 2009. (57. évf.) 7-8. sz. 96.

⁵⁰ BLASKÓ Béla: *Magyar büntetőjog – Általános rész*, Rejtjel Kiadó, Budapest – Debrecen, 2013, 260.

4.1.1. A kerettényállások problémája, hivatalos szervek téves tájékoztatása

Gazdasági bűncselekmények esetében igen gyakori a kerettényállás szerkezetű szabályozás, az azokat kitöltő igazgatási normák, alacsonyabb szintű jogszabályok gyakori változása és bonyolultsága, ráadásul a szakhatóságok és a hivatalos szervek esetében is gyakorta előfordul a téves tájékoztatás.⁵¹ Szintén felmerül a problémája annak az esetnek, amikor valakinek az üzleti életben való eljárása a saját felfogása szerint a jóhiszeműség és a tisztességesség követelményeinek is megfelel, de annak ellenére, hogy az illetőnek arról tudomása lenne, valamely háttérjogszabály megváltozik, ennek következtében pedig valamilyen bűncselekmény tényállását megvalósítja – büntethetősége persze nem állhat fenn.⁵²

Ezeket a körülményeket figyelembe véve megállapítható, hogy nem véletlen a gazdasági bűncselekmények körében a társadalomra veszélyességben való tévedésre történő sikeres hivatkozás.

A Legfelsőbb Bíróság felülvizsgálati ügyében a joghallgató terhelt azzal védekezett, hogy az egyetemi tankönyvében olvasottak következtében került abba a téves tudatba, hogy az a keretdiszpozícióban meghatározott bűncselekmény, amelyet a terhére róttak, csak aktív magatartással követhető el. Ennek alapján védője a társadalomra veszélyességben való tévedés megállapítását kérte. A Legfelsőbb Bíróság ezzel a megállapítással több ok miatt sem értett egyet. Az egyik az volt, hogy a tévedés alapjául szolgáló tankönyvi fénymásolat alapján a Bíróság megállapította, hogy a terhelt és védője a szakirodalmat már a büntetőeljárás megindulása után, a védekezés céljából kezdte el vizsgálni, a tankönyvben talált ellentétes jogértelmezést is kizárólag ebből a célból használták fel. A másik ok az volt, hogy a joghallgató a gazdasági társaság ügyvezetőjeként az egyetemi évek alatt olyan tankönyvből elsajátított speciális ismereteket használt fel, amelyek alappal feltételezik a szakértelmét. Az ilyen szakértelemmel szemben pedig fokozottabb követelményeket kell támasztani a jogszabály tartalmában és ehhez igazodóan a cselekménye társadalomra veszélyességében való tévedés megállapításának körében. Egy joghallgató már tanulmányai során is többször szembekerül olyan helyzettel, amikor több jogtudósnak eltérő, akár egymással szembehelyezkedő véleménye van egy adott jogi kérdésről, társadalmi problémáról, így tudnia kell értékelni a különböző álláspontokat. Ennélfogva, a joghallgató tévedését nem

⁵¹ Dr. MOLNÁR Gábor: Gazdasági bűncselekmények, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2009, 14.

⁵² ELEK Balázs, i.m., 96-97.

alapozza meg az sem, ha igazolja, hogy az adott témában körültekintő vizsgálódást folytatott, hiszen a jogi válasz mindig értékelés eredménye, a jog soha nem kizárólagos.⁵³

A Legfelsőbb Bíróság kiindulópontja ebben az esetben az volt, hogy elsődlegesen az elkövetés kori tudattartalmat kell vizsgálni. A bírói gyakorlatban elfogadott az az álláspont, hogy a szakirodalomra történő pusztá hivatkozás nem alapozza meg a tévedést, hiszen maga a tény, hogy az elkövető szakirodalomra hivatkozik, még nem jelenti feltétlenül azt, hogy az elkövető találkozott elkövetés előtt az adott szakirodalommal, vagy, hogy valójában a szakirodalomban olvasottak váltották ki a megvalósított cselekmény helytelen megítélését. Jelentősége lehet tehát annak, ha az elkövetőnek jogi, vagy éppen államigazgatási végzettsége van, hiszen ő tudhatta, tudnia kellett volna azokat a szabályokat, amelyek rá vonatkoznak. Ennek alapján nem lehetett szó társadalomra veszélyességben való tévedésről, amikor az elkövető saját kötelezettségére vállalt kezességet, annak ellenére, hogy annak tilalma köztudott, ez a magatartás nem megengedett.⁵⁴

A külföldön tartózkodás sem lehet minden esetben alapos ok a hazai jogszabályok nem ismerésével összefüggésben, főleg akkor, ha még az erkölcsi megkérdőjelezés is felmerül. Az a terhelt, aki cipős dobozban próbált jogellenesen devizát határon átvinni, nem tudott eredménnyel hivatkozni tévedésére. A védekezés az volt, hogy a terhelt deviza-bűncselekményt abban a téves feltevésben követte el, hogy az nem veszélyes a társadalomra, hiszen öt évig nem járt Magyarországon. A nyugat-európai szabályozás a hazaitól eltér, külföldön pedig állítása szerint nem volt lehetősége a magyar szabályok megismerésére. A Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint a körülmény, hogy a deviza-bűncselekmény elkövetésekor a terhelt már régóta külföldön élt, alapos ok a vonatkozó szabályok nem ismerésére. Ez azonban nem elegendő ok a társadalomra veszélyességben való tévedéshez, hiszen az elkövetőnek alapos okkal kell feltételeznie azt, hogy az általa megvalósítani kívánt cselekmény jogszerű. Az adott esetben a társadalomra veszélyességben való tévedést akkor lehetne megállapítani, ha a terhelt valamilyen körülmény következtében alapos okkal azt hihette volna, hogy a külföldi fizetőeszközöket a hatóság tudta nélkül korlátlanul lehet kivinni Magyarországról.⁵⁵ Az üzleti életben jártas terhelt, aki felnőtt korában költözött külföldre, utána tudott volna nézni a vonatkozó magyar szabályoknak. Felmerül továbbá a kérdés, hogy – még ha nem is ismerte a szóban forgó jogszabályt – miért volt szükség a cipős dobozra? Ez

⁵³ Bfv. II. 13/2009/5.

⁵⁴ Fővárosi Ítéltábla Bf. 5. 1017/2004/9.

⁵⁵ BH2001. 98.

a tény arra enged következtetni, hogy az ő fejében is megfordult a cselekmény erkölcsellenességének gondolata, vagy annak aggálya, hogy a társadalom azt elítéli, így a tévedés teljes mértékben kizárható.

A következő példában megalapozottan hitelesnek tekinthető állásfoglalás helytelensége következményeképpen indult büntetőeljárás. Ebben az esetben vádemelésre nem került sor, büntethetőséget kizáró ok fennállása miatt. Egy kereskedő elektromos cigarettát importált Kínából. A megrendelés előtti eljárása gondosnak tekinthető, mivel egy vámügyintéző ügynökségtől kért információt vámeljárással és a vámtételekkel kapcsolatban. Mindezt e-mailben tette, tehát írásban rögzített, utólag ellenőrizhető módon. A kapott tájékoztatás szerint az adott ügynökség gyakran intézi elektromos cigaretták és nikotinpatronok problémamentes vámkezelését. Utóbb mégis problémák merültek fel: a szállítmányt a NAV vámszervei lefoglalták. A kereskedő ellen büntetőeljárás indult, a régi Btk. 298 §-ába ütköző engedély nélküli külkereskedelem alapos gyanúja miatt. Ennek alapját szakvélemény képezte, melyben az illetékes gyógyszerészeti intézet állásfoglalása szerint a folyékony nikotin a vonatkozó jogszabály alapján évek óta gyógyszernek minősül. Az ügyészség helyt adott annak a hivatkozásnak, hogy büntethetőséget kizáró ok áll fenn a kereskedővel szemben, hiszen ő a hitelesnek tűnő tájékoztatást követően rendelte meg az árut. Alappal feltételezte tehát, hogy magatartása nem veszélyes a társadalomra.⁵⁶

A háttérjogszabályok gyakran változnak. Önbíráskodás büntette és társtettesként elkövetett jogosulatlan pénzügyi szolgáltatási tevékenység büntette miatt ítélték el azokat a terhelteket, akik rendszeresen különböző összegű készpénzkölcsönt folyósított, havi 60-100 %-os kamatra. A „behajtás” érdekében számon tartották a hitelt igénybe vevők anyagi juttatásait, a segélyeket a jogosultak helyett meghatalmazás alapján ők maguk vették át. A terhelteket felmentették a vád alól, hiszen általános iskolai végzettségük miatt nem lehetettek tisztában a pénzkölcsön folyósítására vonatkozó szabályokkal, ráadásul a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásról szóló törvény (Hpt.) a köztudatban sem terjedt el. A felülvizsgálati indítvány alapján azonban a Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy a jogosulatlan pénzügyi tevékenység büntetével kapcsolatban a társadalomra veszélyességben való tévedés megállapítására nincs alap, ha az elkövetők nem ismerik ugyan a Hpt. rendelkezéseit, de a kamatos kamat felszámításával kapcsolatban felismerik a magatartás jogellenességét.⁵⁷ A

⁵⁶ <http://batki.info/index.php/buntetojog-tarsadalomra-veszelyessegben-valo-tevedes-elektromos-cigaretta/>
(Letöltés ideje: 2014.10.11.)

⁵⁷ HGY 506.

példa arra enged következtetni, hogy a keret kitöltésére szolgáló jogszabály nem ismerésre nem minden esetben elegendő a társadalomra veszélyességben való tévedés megállapításához, akár annak eredményes bizonyítása mellett sem. Ezekben az esetekben vizsgálni kell az erkölcsi vonatkozást is, tehát, hogy az általános erkölcsi szempontoknak megfelel-e az adott magatartás. Az uzsorakamatra történő pénzkölcsönzés – akkor is, ha a pénzügyi tevékenységre vonatkozó jogi szabályozás részletesen nem ismert az elkövető által – általánosan szembehelyezkedik a társadalmi értékítélettel. Éppen emiatt a rendszeres, jelentős üzleti haszonnal járó pénzkölcsönzés – amely a terheltek megélhetési forrásává vált, illetve szervezettség is alakult ki, például a részletfizetés szabályozása és a behajtási technikák tekintetében – következtében fennálló büntethetőséget nem lehet kizárni tévedés miatt.⁵⁸

A hatóság téves tájékoztatása és a keretdiszpozícióban való tévedés egyszerre is megjelenhet. Amennyiben az adóhatóság határozata a terhelt adózási kérdésében kialakított álláspontját megerősíti, a keretet kitöltő jogszabályban való tévedése alapján felmentésnek van helye.⁵⁹

A hatóságok kapcsán fontos megjegyezni, hogy az ott vezető tisztséget betöltő személyek sajtóban megjelent nyilatkozatai nem jelentenek elegendő alapot a tévedés megállapításhoz. Ezek a nyilatkozatok ugyanis magánvélemények, pusztán elvi szempontok alapján születtek, konkrét tények ismerete nélkül, így egy konkrét eseménnyel összefüggésben nem lehet azt hivatalos véleménynek venni, nem lehet belőlük arra következtetni, hogy az adott hatóság hiteles tájékoztatását tükrözik. Következésképpen, az efféle sajtónyilatkozatok az ügy érdemi elbírálásában nem kaphatnak szerepet.⁶⁰

Adócsalás vádja alóli felmentés céljából történő tévedésre való hivatkozást találhatunk leginkább a témával kapcsolatos jogesetek között. Rendszeresen előforduló védekezés, hogy a terhelt könyvelő alkalmazására hivatkozik, akinek a felelősségi körébe tartozik az adóbevallás elkészítése. Egy terheltet többek között adóbevallást jelentős mértékben csökkentő, folytatólagosan elkövetett adócsalás büntette miatt mondta ki bűnösnek az elsőfokú bíróság. A felülvizsgálati indítvány szerint az adócsalást nem lehet megállapítani amiatt, hogy a könyvelő alkalmazása alapján a terhelt bízhatott abban, hogy a könyvelő elvégzi a munkáját. Az érvelést a Legfelsőbb Bíróság nem fogadta el. A terhelt bevallások benyújtásáért való felelőssége nem szűnt meg a könyvelő alkalmazása által, hiszen a bevallások megtörténtét

⁵⁸ Legf. Bír. Bfv. III. 1. 161/2001/4.

⁵⁹ EBH2003. 931.

⁶⁰ BLASKÓ Béla: *Magyar büntetőjog – Általános rész*, Rejtjel Kiadó, Budapest – Debrecen, 2013, 262.

minden esetben ellenőriznie kellett volna. A könyvelő megbízatása csak az adóbevallások elkészítésére terjedt ki, annak aláírása, benyújtása a terhelt kötelezettsége lett volna. Ügyvezetőként ezt nyilvánvalóan tudhatta, a bevallások benyújtásáról minden esetben gondoskodnia kellett volna. Tudta, hogy a kft. áfaköteles tevékenységet végez, így áfafizetési kötelezettségéről is kellett tudnia. Ráadásul a terhelt a könyvelőnek a szükséges bizonylatokat nem nyújtotta át. A fentiek alapján büntethetőséget kizáró ok nem állhat fenn.⁶¹

A 2012. évi C. törvény, az új Btk. új bűncselekményként kodifikálta a költségvetési csalást. Célja ezzel az volt, hogy a Btk. a költségvetést károsító bűncselekmények vonatkozásában következetesebb és használhatóbb legyen, illetve, hogy a költségvetéseket védő bűncselekmények közvetlen jogi tárgya magasabb és általánosabb szintű védelemben részesüljön. A költségvetési csalás tényállása megoldást jelenthet az elkövetők oldalán történő visszaélések magas számának problémájára, a védelem hatékonyabbá válhat.⁶²

Fontosnak tartom az adócsalás költségvetési csalásban való megjelenését leszögezni, hiszen az adócsalásra vonatkozó korábbi bírói gyakorlat a későbbiekben irányadó lehet a költségvetési csalással kapcsolatosan.

Adócsalás vádja alól a terheltet a városi bíróság felmentette, a megyei bíróság azonban megállapította a bűnösséget az adóbevételről különösen nagy mértékben csökkentő adócsalás büntette miatt. A terhelt 56 millió forintnyi közraktárjegy miatti bevallással maradt el. Az adóhatóság erre vonatkozóan ellenőrzést tartott, és megállapította, hogy a közraktárjegyeket adóbevallásában nem szerepeltette, így személyijövedelemadó-hiányt állapítottak meg nála. Az elsőfokú adóhatósági határozatot a másodfokú adóhatóság megsemmisítette, azzal az indokkal, hogy a terheltnek nem állapítható meg sem adóhiánya, sem személyijövedelemadó-hiánya. A másodfokú bíróság álláspontja szerint a közraktárjegy értékpapír, melynek átruházására vonatkozó szabályok a váltóra vonatkozókkal megegyeznek. A terhelt a közraktárjegyet mint értékpapírt alkalmazta, így adóköteles bevételnek tekinthető. Bevallást erről szándékosan nem tett. A felülvizsgálati eljárás alapján a terheltet nem az a törekvés vezette, hogy jogellenesen kikerülje az adózási kötelezettségét, hanem mulasztását a büntetőjogi rendelkezést kitöltő adójogszabályban való tévedése okozta, hiszen úgy vélte, az említett értékpapírokat nem kell szerepeltetnie a bevallásban. A társadalomra veszélyességben való tévedésre alapos oka volt. Az esetben az adóhatósági álláspontok egymással

⁶¹ Legf. Bír. Bfv.III.315/2002/3.

⁶² MONÁR Gábor Miklós: *Az adócsalás a költségvetési csalásban*, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2011, 45.

szembehelyezkedtek, ennek alapján nem várható el, hogy az adóhatóság által is bizonytalanul megítélt konkrét adózási kérdésben maga a terhelt saját érdekei hátrányára cselekedjen.⁶³ A tényállás tekintetében megállapítható továbbá, hogy a terhelt oldalán nem merül fel az erkölcsellenességnek tudata sem, így a társadalomra veszélyességben való tévedése minden szempontból helytálló.

Az a terhelt, aki a banki alkalmazottnak adott utasítást a korábbi átutalási megbízás visszavonására, illetve arra, hogy azt a saját számlájáról készpénzként való felvételét megvalósíthatóvá tegye, jóhiszeműnek tekinthető, hiszen a tőle elvárható és a mindennap életben szokásos módon viselkedett eljárása során. A banki alkalmazott mulasztotta el tájékoztatási kötelezettségét akkor, amikor nem közölte a terhelten, hogy a sértett, akinek eredetileg az adott összeget átutalták már tulajdont szerezhetett a pénzösszege, amennyiben az ténylegesen átkerült számlájára.⁶⁴ Cselekménye társadalomra veszélyességében tévedett, az erkölcsellenesség nem merült fel, hiszen jóhiszeműsége egyértelműen megállapítható: nem tudott és kellő gondosság mellett sem tudhatott a látszattal ellenes valóságról, ebben az esetben arról, hogy az általa megvalósított cselekmény jogellenes.

Bizonyos esetekben előfordulhat, hogy nem csak a hatóságok téves tájékoztatása, hanem valamilyen kommentárba, tudományos értekezésbe, tanulmányba foglaltakat a bírói gyakorlat utóbb nem fogad el, ezzel összefüggésben pedig tévedés alakul ki, mivel a neves szaktekintély véleményében, állásfoglalásában való bizalom alapos okot jelent.

Fellelhető azonban olyan példa is, melynek során az esetleges magyarázatokra sem lehet alapos okkal hivatkozni: „a bírói gyakorlat számára közzétett magyarázatok még a bírósági határozatok legitimációjával sem bíró irodalmi vélemények. Az érvényességük a forrásuktól független, kizárólag a tartalmuk helyességétől függ, ezért a határozatokban felesleges hivatkozni rájuk, az ilyen hivatkozás félrevezethető is lehet, mivel nem létező legitimáció látszatát keltheti.”⁶⁵ Ebben az ügyben a terhelt 1995 decemberében értékesítés céljából hamis márkajelzéssel ellátott, nagy mennyiségű pólóinget hozott be az országba, majd elhelyezte azokat egy raktárban. Az elsőfokú bíróság felmentette a terheltet a vád alól, másodfokon viszont bűnösnek találták áru hamis megjelölése büntetében. A felülvizsgálati indítvány a terhelt felmentésére irányult: az elkövetéskor hatályban lévő törvény szerint a kérdéses büntett kizárólag az áru forgalomba hozatalával volt elkövethető. Ennek módosítása

⁶³ Legf. Bír. Bfv. III. 2.292 / 2003 /5.

⁶⁴ Legf. Bír. Bfv.II.797/2007/5.

⁶⁵ Legf. Bír.Bfv.III.97/2000/5.

az 1998. évi LXXXVII. törvény 68. § által módosult: az áru megszerzését és tartását is büntetendő cselekménynek ítélte meg. A módosítás jelentése pedig, hogy az elkövetési magatartás törvényi kiegészítése arra enged következtetni, hogy korábban a felmerülő cselekmény nem volt bűncselekmény. Ezáltal a tévedés szabályainak alkalmazási szükségessége is felmerül: a török anyanyelvű terhelt az elvárható gondosság mellett sem tudhatta, hogy a teljes kereskedelmi forgalmat forgalomba hozatalnak kell tekinteni, nemcsak a kereskedelmi értékesítést, hiszen ebben a kérdésben még a magyar anyanyelvű bíróságok sem értettek teljes mértékben egyet. A Legfelső Bíróság ezt az érvelést elfogadta annak alapján, hogy a másodfokú bíróság maga is tévedésben volt, hiszen a forgalomba hozatal fogalmát tévesen határozta meg, továbbá egyet értett azzal is, hogy elkövetéskor a raktározás nem számított elkövetési magatartásnak. A másodfokú bíróság a bűnösség megállapításakor a *nullum crimen sine lege* elvét megsértette a kiterjesztő értelmezés használatával.

A keretdiszpozíció tartalmi változásának kapcsán mindenképp fontos vizsgálni a visszaható hatály kérdését. A gyakorlatban nem ritkák az efféle szabályozáshoz fűződő értelmezési problémák, melyek a tévedés megalapozására is szolgálhatnak. A keretjogszabályokba tartozó rendelkezések más jogágakba tartozó jogszabályok, melyek nincs büntető jellegük, így megváltoztatásuk általában nem érintik a büntetőjogi felelősséget. Az az eset, amely során keretet kitöltő rendelkezésekben olyan mérvű változás következik be, amely vagy a kötelezettséget, vagy az addigi büntetőjogi védelmet a tilalom feloldásával megszünteti, a büntetőtörvény változásának tekinthető, mivel ezek a jogszabályi rendelkezések a keretrendelkezésként meghatározott törvényi tényállás egyes elemeinek konkretizálására szolgálnak. Ennek értelmében az elkövetéskori és az elbíráláskori magatartást teljes egészében kell összevetni. Ha a kapott eredmény azt mutatja, hogy a keretkitöltő rendelkezésben olyan mértékű változás következett be, amely a kötelezettség megszüntetésével vagy a tilalom feloldásával az eddigi büntetőjogi védelmet megszüntette, az adott rendelkezésnek visszaható ereje van, mivel a büntető törvény megváltozottanak tekinthető – természetesen a meghatározott időre szóló jogszabályok ide nem értésével.⁶⁶

A hatóság eljárásával kapcsolatban fontos kiemelni a 2004. évi CXL. törvény (Ket.) által megállapított tájékoztatáshoz való jogát mint az ügyfél általános jogosultságát. Ennek megfelelően *„az eljáró hatóság a jogi képviselő nélkül eljáró ügyfelet tájékoztatja az ügyre irányadó jogszabály rendelkezéseiről, az őt megillető jogokról és az őt terhelő*

⁶⁶ 1/1999. sz. BJE határozat

kötelezettségekről, illetve a kötelezettség elmulasztásának jogkövetkezményeiről, továbbá a természetes személy ügyfél részére a jogi segítségnyújtás igénybevételének feltételeiről.” Valamennyi kapcsolattartási formát használhatja az ügyfél a tájékoztatáskérés céljából, a hatóság pedig azzal azonos formában köteles tájékoztatni az ügyfelet. A tájékoztatáskéréshez való jog nem gyakorolható visszaélészerűen.⁶⁷ A Ket. szabályozása és a fenti jogesetekből levont következtetés alapján látható, hogy abban a terhelt tekintetében nem állapítható meg az a bűnösség, amely a hatóság téves tájékoztatása következményeként állhatna fent. A terhelt alapos okkal hihette, hogy a tájékoztatás hiteles, így ő tévedett cselekménye társadalomra veszélyességében. A hatóság oldalán mulasztás állapítható meg.

Összegzésképpen szeretném megállapítani, hogy a keretdiszpozíciók és a hatóság téves tájékoztatásának esetében is gyakran előfordul, hogy végül az adott cselekmény elkövetésének erkölcsi oldala határozza meg a bűnösséget. Az előbb bemutatott jogesetek és az általam áttekintett számos eset alapján is világossá vált számomra, hogy ezekben az ügyekben gyakori a másod-, illetve harmadfokú eljárás is, melyek végkimenetele az erkölcsellenességgel függ össze. Elsőfokon nem, vagy csak alig kerül napirendre ennek a kérdésnek a vizsgálata, ez a vizsgálódás inkább a fellebbviteli fórumokra jellemző. A gazdasági bűncselekmények kiváltó oka valójában jórészt a keretdiszpozíciók magas száma. A probléma valamilyen szintű megoldása az lenne, ha az egyes területekre vonatkozó előírások egyre nagyobb arányban lennének azonos jogszabályba foglalva; kiváló kezdeményes erre az új Ptk. például. Ennek fontossága abban rejlik, hogy a jogban járatlan személyek számára a jogkövető magatartás jelentősen könnyebbé válhatna. Elengedhetetlen lenne továbbá az is, hogy a bíróságok már elsőfokon is vizsgálják az erkölcsellenesség kérdését, minél mélyrehatóbb szinten, melynek következtében a fellebbviteli fórumok eljárásának száma számottevően csökkenhetne ezekben az esetekben.

4.2. Ténybeli tévedés a gyakorlatban – diagnosztikai tévedés mint tény

Az orvosi tevékenység tárgya kiemelten fontos védendő érdek: az életre, a testi épségre, az egészségre vonatkozik. Társadalmilag kétség kívül az egyik leghasznosabb tevékenységről van szó, ám számos veszélyforrást is magában hordoz. A cél elérése érdekében tett egyes lépések során a gyógyítással járó kockázatok körében fennáll számos káros következmény bekövetkezésének lehetősége is. Ennek hátterében egyrészt az áll, hogy

⁶⁷http://www.oep.hu/pls/portal/docs/PAGE/LAKOSSAG/OEPHULAK_EBELLAT/ACH%C3%8DVUM%202010/UGYFEL_JOGA_KOTELEZETTSEGE.PDF (Letöltés ideje: 2014.10.21.)

az emberi szervezet egyes reakciói kiszámíthatatlanok, másrészt viszont nem kellő odafigyelés, gondatlan magatartás, vagy éppen szándékos szakmai szabályszegés is okozhatja. Utóbbi esetekben a jogi értékelés szükségessége is megjelenik, hiszen fokozottan veszélyes cselekményt fokozott felelősségnek kell kísérnie. Az államnak olyan szabályozási rendszert kell kialakítania, amely megfelelő szintű védelmet biztosít az életnek, a testi épségnek, az egészségnek. Ez több fokozaton keresztül valósul meg, ultima ratio jelleggel pedig végül a büntetőjogon keresztül, melynek szükségessége abban nyilvánul meg, hogy az orvos oldalán a lehető legnagyobb odafigyelést csak a büntetőjogi jogkövetkezmény által lehet kikényszeríteni. Fontos kiemelni azonban az egészségügyi ellátórendszer körülményeit is. Az orvos hibáját számos esetben összefüggésbe lehet hozni az egészségügyben jelen lévő problémákkal: a kevés orvos következtében jellemző lehet a túlterheltség, vagy akár a források szűkösségét is ki lehet emelni.

Az orvosi felelősség kérdésköre egyre jobban napirendre kerül a XXI. században, nemcsak a köztudatban, hanem a bíróságok előtt is. A probléma két oldalról közelíthető meg: a büntetőjog és a polgári jog szempontjából is. A büntetőjogi felelősségi szint legfontosabb jellemzője, hogy minden esetben az ellátást végző és foglalkozási szabályt szegő orvost, orvosokat személyesen vonják felelősségre - ezzel ellentétben, a polgári jogban az intézményi felelősség érvényesül, az okozott kárért pedig az intézményé a helytállási kötelezettség.⁶⁸ A diagnosztikai tévedés sok esetben alapot képez az orvos felelőssége vonásának, persze nem önállóan, hiszen önmagában nem elegendő hozzá. További követelmények teljesülésére van szükség ahhoz, hogy a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés megállapítható legyen. Ennek alapján felmerül a kérdés, hogy mennyiben tekinthető a diagnosztikai tévedés büntethetőséget kizáró oknak? Ha be is soroljuk ezen okok közé, a két kategória közül melyiket lehet jobban rávonatkoztatni, nevezhetjük-e ténybeli tévedésnek? Fontos továbbá a „tény” fogalmi tisztázása – a beteg egészségi állapota vajon ténynek számít-e? Ezekre a kérdésekre igyekszem választ adni a dolgozat második felében.

4.2.1. A tény fogalma – az egészségi állapot és a betegség

A ténybeli tévedés elemzése és a vonatkozó szabályok ismertetése előtt fontosnak tartom annak vizsgálatát, hogy a diagnosztikai tévedés alapját képező egészségi állapot és

⁶⁸ ZÁKÁNY Judit: *Az orvosi tevékenység büntetőjogi szabályozásának vázlata különös tekintettel a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés tényállására*, http://www.debrecebijogimuhely.hu/archivum/2_2012/az_orvosi_tevékenység_buntetojogi_szabalyozasanak_vazlata/ (Letöltés ideje: 2014. 10. 08.)

betegség mit is jelent pontosan, illetve, hogy tekinthetjük-e egyáltalán ezeket a meghatározásokat ténynek.

Tény minden bizonyítható, múltban létezett vagy jelenben létező jelenség, egy eredmény, vagyis a valóság egy olyan mozzanata, ami megtörtént, amit megtettek, vagy az, ami van. Azokat a tényeket, amelyek jogi jelentőséggel is bírnak, jogi tényeknek nevezzük, függetlenül attól, hogy tevőlegese-e vagy sem, mivel a mulasztásnak is lehetnek jogi következményei. A tény megtörténte nem mindig nyilvánvaló, hogy annak lesz-e jogi következménye, lesz-e jogi jelentősége vagy sem, hiszen vannak olyan esetek, amikor azok valamilyen feltételtől függenek. Tény továbbá a büntetendő cselekmény jogi meghatározásában felsorolt elemek összessége. Ha valaki kimeríti valaminek a tényét, az jogilag valamilyen cselekménynek minősíthető.⁶⁹ Az ügy, az esemény a maga körülményeivel együtt is ténynek mondható.⁷⁰ Tény még az a valóságos vagy állítólagos esemény vagy körülmény, amely megkülönböztetése a jogi hatásából vagy következményéből adódik. Olyan igazság, ami tapasztalat vagy megfigyelés alapján igazolható.

A tény latin megfelelője a „*factum*”, ami a „*facere*” igéből alakult ki. Jelentése tenni valamit. Fontos megjegyezni, hogy egyes nyelvekben a tény szó jelentése – jogi szempontból – összeolvadt a bűncselekménnyel. Az angolban a „*fact*” meghatározott esetekben a „*committing crime*”, vagyis a bűncselekmény elkövetésének szinonimája. Az „*accessory after the fact*” a bűnpártoló, az „*accessory before the fact*” pedig a bűnsegéd és a felbujtó megfelelője, attól függően, hogy a kérdéses segítség a bűncselekmény megvalósulása előtt vagy azt követően következett be.

Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV törvény sem ez egészségi állapot, sem a betegség fogalmát nem határozza meg. Általános meghatározás szerint az egészség az ember bármely szempontból vizsgált általános állapota, illetve szervezetének funkcionális- és anyagcsere-hatékonysága. Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) meghatározása szerint az egészség az ember testi, lelki és szociális jólétét jelenti és nem csupán a betegség vagy fogyatékosság hiányát. Az egészség olyan erőforrás, melyet a mindennapokban használunk, tehát nem csak célként definiálható.

⁶⁹ Magyar értelmező kéziszótár, Szerk.: JUHÁSZ József, SZŐKE István, O. NAGY Gábor, KOVALOVSKY Miklós, Akadémiai kiadó, Budapest, 1978.

⁷⁰ Uo.

Az egészségi állapot azokat a külső és belső viszonyokat jelenti, melyek közt az ember létezik, és amelyek az embert időlegesen jellemzik. Az egyéni egészségi állapot kétféle módszer kombinációjával mérhető fel: objektíven, külső megfigyelő (pl. egy orvos) által, aki vizsgálatokkal alátámasztva öbb szempontból felméri és értékeli az egyén általános állapotát, illetve szubjektív megítélés alapján, amikor az egyén elmondja, hogyan érzi magát.⁷¹

A betegség az egészség ellentéte. Olyan testi, lelki, esetleg szellemi egyensúlyra vonatkozó felborulás, amely akadályozza az embert mindennapos tevékenységének ellátásában és a társadalmi életben való részvételében. Betegség során az emberi szervezet homeosztázisa, vagyis az a belső állandósága, ami az idegi, hormonális és nyirokrendszeri közreműködés következtében valósul meg felborul a patogén elemek, vagyis a kórokozók miatt.

„A betegségnek szubjektív és objektív megnyilvánulásai vannak. Szubjektív tünetek, amelyeket a beteg érez (fáradtság, fájdalom, levertség stb.). Az objektív tünetek azok, amelyeket az orvos füllel, kézzel, szemmel érzékel, illetve egyéb (kémiai, mikroszkópos, bakteriológiai stb.) vizsgálómódszerekkel megállapít. A betegség keletkezésében belső és külső tényezők szerepelnek, e tényezők bizonyos esetekben önállóan, más esetekben együttesen hozzák létre a betegséget, illetve annak tüneteit. A belső (endogén) tényezők egyben megszabják a külső (exogén) tényezők szerepét is. A betegségek kialakulásában az életkornak is szerepe van. A csecsemő-és gyermekkorban a táplálkozás hibái idézhetnek elő betegségeket, az öregkorban rendszerint a szív és a keringés betegségei állnak előtérben, a felnőtt-, érett korban pedig gyakoribbak a daganatos betegségek.”⁷²

Ténybeli tévedés büntethetőséget kizáró ok alapja értelemszerűen kizárólag tény lehet. A fogalmi meghatározást követően láthatjuk, hogy az egészségi állapot a valóság egy olyan mozzanata, ami létezik, ami valaminek az eredménye – az egyén életvitelének, cselekedeteinek, a szervezete reakcióinak következtében alakult ki. Az ember külső és belső valósága, melyben létezik, ennél fogva ezek a viszonyok is létezőek. Csupán időlegesen áll fenn, de a ténynek nem fogalmi kritériuma az állandóság. A vizsgálat a megfigyelés, a tapasztalatszerzés módszere, melynek eredményeként az orvos megkapja az egészségi állapotról vonatkozó konklúziót, igazságot, vagy éppen a beteg által elmondottak alapján éri

⁷¹ <http://www.egeszsegesbetegsegek.hu/egeszsegi-allapot.html> (Letöltés ideje: 2014. 10. 23.)

⁷² AMBRÓZI Mária: *Tények könyve – Medicina*, Greger-Delacroix Kiadó, Budapest, 1998.

azokat el. A betegség mint akadályozó jelenség szintén létező dolognak tekinthető. A tünetek vizsgálata révén az orvos megfigyelést végez, az adott betegség meglétét tapasztalatai felhasználásával állapítja meg. A definíciók egymásra vonatkoztatásával egyértelművé válik, hogy mind az egészségi állapot, mind a betegség beilleszthető a tény fogalmi keretébe.

4.2.2. Diagnosztikai tévedés

Diagnosztikai vizsgálat az egészségügyi szolgáltatóhoz forduló beteg panasza okának feltárására irányuló vizsgálat.⁷³ E fogalom alapján következtethetünk arra, hogy mit értünk diagnosztikai tévedés alatt. A vizsgálat folyamán beálló téves feltevés, vagyis a beteg panasza alapján a diagnózis helytelen felállítása.

A szabályszegéshez való viszonyulásuk alapján a diagnosztikai tévedéseket két csoportba sorolhatjuk. Büntetőjogi relevanciával bírnak azok, amelyek egyben foglalkozási szabályszegésnek is minősülnek – ezen belül több kategóriát is megállapíthatunk, de a büntetőjog szempontjából az élet, a testi épség és az egészség védelmére irányulóak jelentősek. A másik csoportot a foglalkozási szabályszegésnek nem minősülő diagnosztikai tévedések alkotják, melyek a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés tényállását nem valósítják meg.⁷⁴

A diagnosztikus tévedés nem minősül foglalkozási szabályszegésnek, ha az orvos a betegség természete és a diagnózis tisztázása érdekében mindent megtett.

A műhibák gyakori oka, hogy egyáltalán nem, vagy későn ismerik fel az adott betegséget. Fontos megjegyezni, hogy a felelősség csak abban az esetben áll fent, ha az indokolt vizsgálat elmulasztásának következményeként maradt el az időben történő észlelés. Tehát, ha a szívinfarktust, vakbélgyulladást, valamilyen daganatot a szükséges ultrahang, CT vagy más vizsgálat miatt nem ismernek fel, nem tévedésnek számít, hanem mulasztást valósít meg.⁷⁵

Az orvosi szakirodalom az orvosi diagnosztikai tévedést többnyire a kockázatvállalás körébe sorolja. Számos az orvos személyén kívüli és személyében rejlő ok is befolyásolhatja a fontos körülmények téves értelmezését, hibás felismerését. A tévedés szubjektív kiváltó okai azok, amelyek a kockázatvállalás szempontjából jelentősek. A szakirodalom szerint ez lehet

⁷³ 1997. évi CLIV. törvény 3.§ kb)

⁷⁴ Dávid Lilla: Foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés I., Ügyészek lapja. 2009. III-IV. sz., 25-33.

⁷⁵ DÁVID Lilla, i.m.

az orvos kellő szakértelmének, felkészültségének hiánya, a hibásan felvett kórelőzmény, annak helytelen értékelése, a rutinvizsgálatok elmulasztása vagy helytelen értékelése, különleges vizsgálatok elmulasztása, több betegség együttes jelenlétének fel nem ismerése, a betegségre vonatkozó adatok helytelen értékelése, illetve a felismert tünetek helytelen értelmezése.

Foglalkozási szabályszegésnek minősül a szakirodalom szerint a szubjektív hibák közül az, ami az orvosnak felróható. Ezekről el kell határolni a jóhiszemű diagnosztikai tévedést. Jóhiszeműnek tekintendő minden olyan hiba, melynek előfordulása a legnagyobb gondossággal való eljárás ellenére is bekövetkezhet. A jóhiszemű diagnosztikai tévedés fennállásakor a foglalkozási szabály meg nem szegésével történő, a tévedésből eredő kockázatos gyógyítási tevékenység megengedett, így a bűnösség sem megállapítható.⁷⁶

Megengedett kockázatvállalás azonban csak az a gyógyító tevékenység lehet, amely nem minősül tehát foglalkozási szabályszegésnek, és melynek a lehetséges hátrányos következménye még gondatlanságból sem válik felróhatóvá az orvosnak.

Minden beteget - az ellátás igénybevételének jogcímére tekintet nélkül - az ellátásában résztvevőktől elvárható gondossággal, valamint a szakmai és etikai szabályok, illetve irányelvek betartásával kell ellátni.⁷⁷ Diagnosztikai tévedésről csak akkor beszélhetünk, ha az orvos az adott helyzetben szükséges vizsgálatok elvégzése után jut olyan helyzetbe, hogy a tévedés lehetősége fennálljon. Eleve kérdőjelessé válik az orvostól elvárható legnagyobb mértékű gondosság és kellő körültekintés megléte, ha az említett vizsgálatokra nem kerül sor. A Legfelsőbb Bíróság szerint „ha az orvos a kellő gondosság tanúsítása mellett nem ismeri fel a rendellenességet, és meglétének még a gyanúja sem merül fel, akkor a felelőssége nem áll fenn. Ha azonban az orvos mulasztása- hibája miatt maradt el az eséllyel járó felismerés, vagy legalább a gyanúja, akkor a felelőssége fennáll.”⁷⁸ Az évek során a bírói gyakorlat alakította ki, hogy mi az, ami az adott esetben kellő, szükséges, indokolt vizsgálatnak minősül. Körülbelül tíz évvel ezelőtt a célszerű és indokolt vizsgálatokat jelentette, ma ez már a az adott szituációban lehetséges és a nem kizárt diagnosztikai módszerek alkalmazását is elvártnak tekintik.⁷⁹ Egy adott ügyben a tévedéshez vezető egész folyamatot vizsgálni kell,

⁷⁶ DÁVID Lilla, i.m.

⁷⁷ 1997. évi CLIV. törvény 77. §(3)

⁷⁸ Legfelsőbb Bíróság Pfv. III. 20.248./2007/3.

⁷⁹ SIMON Tamás: *Tévedni csak emberi dolog*, in. Orvosok Lapja 2010/5. szám

nem csak a diagnosztikus tévedést, a bíróságnak összességében kell értékelni a módszereket, kezeléseket, elvégzett vizsgálatokat.

4.2.3. A foglalkozási szabály meghatározása

„Az orvostudomány terén nincsenek és nem is lehetnek általános és minden időre, minden alkalomra érvényes szabályaink s ennek megfelelően az orvosi felelősséget az általános szabályok szerint mérni és megítélni nem lehet.”⁸⁰

Az alábbi idézetből egyértelművé válik, hogy nehéz meghatározni, hogy pontosan mit is tekintünk foglalkozási szabálynak. A Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint keretdiszpozícióról van szó ezekben az esetben, mivel a foglalkozási szabályokat és azok tartalmát más jogszabályok, illetve az adott szakmában általánosan elfogadott szabályok adják meg. Az orvosi felelősség magába foglalja az orvosi tevékenységre vonatkozó írott és íratlan szakmai, valamint a magyar jogrendszerből adódó az egészségügyi ellátással kapcsolatos szabályait. Intézménye biztosítja, hogy az orvos a szakma szabályai szerint végezze tevékenységét.⁸¹ Az orvosi foglalkozásra vonatkozóan többnyire nem találunk jogszabályi előírásokat.⁸² A kevés vonatkozó jogszabály közül ki kell emelni az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvényt, amely számos kötelezettséget megállapít az egészségügyi dolgozók, tehát az orvosok számára is. A törvény az alapelvek között kimondja, hogy „az egészségi állapot javításának elsődleges eszköze az egészség fejlesztése, védelme és a betegségek megelőzése”.⁸³ Szabályozásra kerül még például mások az egészségük fejlesztéséhez, védelméhez, a betegségek megelőzéséhez, a gyógyuláshoz és az orvosi rehabilitációhoz való jogainak tiszteletben tartási kötelezettsége,⁸⁴ valamint az is, hogy mindenkinek kötelessége tartózkodni minden olyan magatartástól és tevékenységtől, amely a társadalmilag elfogadható kockázati szinten felül, köztudottan mások egészségét veszélyezteti.⁸⁵ Fontos megemlíteni az egészségügyi tevékenység végzésének egyes kérdéseiről szóló 2003. évi LXXXIV. törvényt is, amely szabályozza az egészségügyi tevékenység általános szabályait, kimondja például az általában elvárható gondosságot, a szakmai és etikai követelmények kereteinek megtartását, a lelkiismeretes munkavégzést.⁸⁶

⁸⁰ SÁNDOR Judit: Gyógyítás és ítélkezés. Budapest, 1997, 93.

⁸¹ SÓTONYI Péter, i.m., 333.

⁸² DÁVID Lilla: i.m.

⁸³ 1997. évi CLIV. törvény 2. § (3).

⁸⁴ Uo. 5.§ (2)

⁸⁵ Uo. 5.§ (3) d)

⁸⁶ 2003. évi LXXXIV. törvény 5 § (1).

Szakmai szabálynak kell tekinteni azokat a szabályokat, amelyeket általánosságban az orvostudomány egésze reprezentál és amelyet az orvosi egyetemi jelenleg használatos ismeretforrások, illetve az ezekhez kapcsolódó szakirodalom tartalmaz.⁸⁷

Az orvost megilleti a gyógy módvlasztási szabadság, vagyis az orvosnak nincs arra irányuló kötelezettsége, hogy a mindenkori többségi tudományos álláspontnak megfelelően cselekedjen, azonban fontos, hogy orvosi minőségében végzett tevékenysége tudományosan indokolható legyen. Az Eütv. ugyanakkor megfogalmaz erre alapvető feltételeke, például, hogy az eljárás során érvényesüljenek a szakmai szabályok, a szakmai irányelvek, stb.⁸⁸

4.2.4. A diagnosztikai tévedés mint büntethetőséget kizáró ok

A büntethetőség a bűncselekmény elkövetése miatti felelősségre vonást jelenti. Előfeltétele tehát, hogy az elkövető magatartása tényállásszerű legyen, a törvényben meghatározott törvényi tényállási elemeknek megfeleljen.

A diagnosztikai tévedést hazánkban leggyakrabban a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetéssel lehet összefüggésbe hozni. Az európai büntető törvénykönyvek ezt a tényállást általában nem tartalmazzák, így a gondatlan testi sértés vagy a gondatlan emberölés körében szabályozzák a hasonló eseteket. A magyar Btk. fokozottabb védelemben kívánja részesíteni az ember életét, testi épségét, egészségét, ezért már a veszélyeztetést is büntetni rendeli.

„Aki foglalkozási szabály megszegésével más vagy mások életét, testi épségét vagy egészségét gondatlanságból közvetlen veszélynek teszi ki, vagy testi sértést okoz, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”⁸⁹ Eredmény-bűncselekményről van szó, melynek az elkövetési magatartása a foglalkozási szabály megszegése.

A foglalkozási szabály megszegése az orvos esetében többféleképpen történhet. Felmerül a kérdés, hogy előfordulhat-e olyan eset, amikor az adott szabályt nem ismerheti a tőle elvárható legnagyobb mértékű gondosság tanúsítása mellett sem. A foglalkozási szabályok jellemzően keretdiszpozíció-típusúak, így megismerésük nehéz. Ráadásul, mint ahogy azt fentebb is láthattuk, a jogszabályi előírás kevés, annál több azonban az általános szakmai irányelv, egyéb nem jogszabályi előírás, melyek alapos megismerése nehéz lehet. A

⁸⁷ SÓTONYI Péter: *Orvosi felelősség*. Semmelweis Kiadó, Budapest, 2006, 21.

⁸⁸ 1997. évi CLIV. törvény 119§ (3).

⁸⁹ 2012. évi C. törvény 165. § (1).

társadalomra veszélyességben való tévedés fennállási lehetőségét én mégis kizárnám az orvos körében. Egyrészt azért, mert kellő szaktudással kell rendelkeznie ahhoz, hogy a vonatkozó rendelkezéseket minden esetben meg tudja ismerni. Másrészt, a gyógyítási szabadság elvéből következik az, hogy az adott helyzetben mindig kell tudományosan igazolható, szabályt nem szegő eljárási megoldással rendelkeznie. Minden esetben szükséges a gyakorlat változásának, alakulásának teljes körű nyomon követése ahhoz, hogy az orvos az orvostudomány mindenkori állásának megfelelően tevékenykedjen.

A foglalkozási szabályok megszegésének másik megvalósulási lehetősége, amikor az elkövető az adott helyzetre irányadó szabályokat ismeri, a számára előírt magatartást felismeri, mégsem annak megfelelően jár el.⁹⁰ A ténybeli tévedést ezzel a szabályszegési esettel lehet összefüggésbe hozni.

Első ránézésre a diagnosztikai tévedés nem felelhet meg a ténybeli tévedés mint büntethetőséget kizáró ok követelményeinek. A büntethetőséget kizáró okok sajátossága, hogy a bűncselekmény minden egyes törvényi tényállási elemének megvalósítása ellenére fellép egy olyan körülmény, amely miatt az elkövető mégsem lesz büntethető. Diagnosztikai tévedés esetén ennek az ellentétéről van szó, szinte fordítottnan működik. Az orvos cselekménye sértő az emberi élet, testi épség, egészségég védelmére nézve, mégsem valósul meg bűncselekmény, csak további feltételek teljesülésével. A bizonyítási eljárás is fordított a két esetben: ténybeli tévedésnél a kiindulópont az, hogy a bűncselekmény megvalósult, és az azt kizáró körülményre helyeződik a hangsúly, míg diagnosztikai tévedés a gyakorlatban csupán szűk körben alapozza meg a felelősséget. Meg kell említeni továbbá, hogy *„eredmény-bűncselekmények esetében enyhítő körülmény, ha az okozati összefüggés közvetett volt, vagy ha az eredmény bekövetkezésében a cselekmény mellett együttható más okok is szerepet játszottak”*, például diagnosztikai tévedés esetén.⁹¹

Összességében azt láthatjuk, hogy a diagnosztikai tévedés egy komplex megközelítést igényel. Alapvetően kizárja az orvos felelősségét. A bűncselekmény megállapíthatóságához szükséges a foglalkozási szabály megszegése, illetve a közvetlen veszély okozása is. A klasszikus ténybeli tévedés fogalma alá valóban nem sorolható be, de kétségtelen, hogy a diagnosztikai tévedés büntethetőséget kizáró ok, méghozzá amiatt, hogy az orvos tudata valamely tényt – tünetet, a tünet és a gyógyítási módszer közötti összefüggési rendszert, vagy

⁹⁰ DÁVID Lilla, i.m.

⁹¹ 56. BKv.

éppen a betegség végkimenetelét az emberi szervezet reakcióinak változatossága miatt – alapos okkal tévesen fog át.

4.2.5. Diagnosztikai tévedés foglalkozási szabályszegéssel

Az orvos tevékenysége következtében diagnosztikai tévedés kétféle módon következhet be. Egyik módja, amikor az orvos a rá vonatkozó foglalkozási szabályoknak megfelelően jár el, azonban valamilyen rajta kívülálló ok miatt mégsem jut el a helyes diagnózisig. Ez az eset nem büntethető, mivel – azelőtt, hogy a ténybeli tévedés büntethetőséget kizáró ok bekövetkezne – nem valósul meg a törvényi tényállás a foglalkozási szabályszegés hiánya miatt. Az előbb említett ok a legkülönbözőbb körülményekből tevődhet össze: előfordulhat, hogy az adott betegség tünetei olyannyira egyértelműnek tűnnek, hogy minden szükséges vizsgálat elvégzésének ellenére sem lehet megállapítani, hogy valójában nem arról, hanem egy másik betegségről van szó.

Másik lehetőség, amikor az orvos foglalkozási szabályt szeg, tehát tevékenységét nem *lege artis*, vagyis nem szakszerűen végzi,⁹² és ennek következtében jut diagnosztikai tévedésre. Ekkor a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés törvényi tényállása megvalósul. Meg kell jegyezni, hogy az orvosi hivatás szabályainak hatálya alatt kizárólag orvosok állnak orvosi szakképzettséggel nem rendelkező személyek még akkor sem, ha látszólag orvosi tevékenységet végeznek, így ezen foglalkozási szabályokat megszegni nem tudják.⁹³ Fontos, hogy a diagnosztikai tévedés és a foglalkozási szabályszegés között okozati összefüggés legyen. Tehát, ha a veszélyeztetés nem a szabályszegés következménye, nem valósul meg bűncselekmény. A bűncselekmény megvalósulhat tevéssel és mulasztással is, az orvos általi megvalósítása azonban gyakrabban fordul elő mulasztásos elkövetési magatartással. A Btk. 165. § (1) bekezdés a gondatlan alakzatot határozza meg:⁹⁴ ebben az esetben az eredmény tekintetében kizárólag gondatlanságról beszélhetünk, a veszélyeztetés viszont történhet szándékosan és gondatlanul is. A (3) bekezdés a szándékos elkövetést írja le, melyben a veszélyeztetésre és az eredményre is szándékosság irányul.

Gondatlan a mulasztás akkor, ha a foglalkozási szabályokat tudatosan hagyja figyelmen kívül az orvos, például egy vizsgálat elvégzéséről tudja, hogy szükséges lenne, de

⁹² Dr. TÓTH Emese Boglárka - Dr. RÓZSAVÖLGYI Bálint: *A foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés bűncselekményének hatályos szabályozása, különös tekintettel az orvosi műhibákra*; http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/1_2012/a_foglalkozas_koreben_elkovetett_veszelyezte_es_buncselekmenyenek_hatalyos_szabalyozasa/ (Letöltés ideje: 2014. 10. 22.)

⁹³ DR. TÓTH – DR. RÓZSAVÖLGYI: i.m.

⁹⁴ 2012. évi C. törvény 165. §

mégsem kerít rá sort, mivel úgy gondolja, hogy az addigi vizsgálatok eredményeiből is tud diagnózist megállapítani – holott felmerül benne a gondolat arra vonatkozóan, hogy a kérdéses vizsgálat elvégzésével biztosabb megállapításra jutna, illetve tovább szűkíthetné a lehetséges betegségek körét. Ebben az esetben tudatos gondatlanságról beszélhetünk, mivel az elkövető a cselekménye következményei - vagyis a téves diagnózis – elmaradásában könnyelműen bíz.

A foglalkozás körében elkövetett gondatlan veszélyeztetés esetében a szabályszegést többnyire, a veszélyhelyzetet mindenképp gondatlanság idézi elő. A konkrét foglalkozási szabályokat nem lehet számon kérni az azokat objektíve nem ismerő elkövetőtől. A foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés elsősorban azt a viszonyt értékeli, ami a foglalkozási szabályokat ismerő személy és az azok ellenére kifejtett magatartás között áll fenn. Ha az elkövető „tartós” tevékenységet folytat, azt azért teheti meg, mert számára az adott szakmával kapcsolatos szabályok létezése és tartalma számára már világos,⁹⁵ különösen igaz ez a speciális kötelezettségekkel járó foglalkozásokra. A kutatásom során lehetőségem volt interjút készíteni egy kardiológussal, aki a témában felmerült kérdésekre szívesen válaszolt. Tájékoztattott arról, hogy önálló orvosi tevékenységet kizárólag szakorvos végezhet. A szakorvosnak tisztában kell lennie az adott szakma szakvizsgához kötött jártassági, jogi, gyakorlati előírásaival, illetve ismernie kell a vonatkozó hatályos kormány-, minisztériumi, OGYI rendeleteket, valamint törvényeket. A kardiológiában és a legtöbb szakmában is pontosan definiálható, írásban megjelent „ajánlások” (protokollok) vannak, melyeket például az európai, illetve a Magyar Kardiológusok Társasága írásban ad ki. Fontos továbbá, hogy minden egészségügyi intézményben minőségbiztosítási rendszer működik, mely miatt lehetnek helyi protokollok, amelyek a helyi viszonyokhoz alakítják az előírásokat. Magyarországon azonban bizonyos nemzetközileg elfogadott protokollok anyag és eszközhiány miatt nem valósulhatnak meg, például a coronaria CT és a szív MR.

Az orvosi tevékenység mai alapja a GCP (Good Clinical Practice), vagyis a Helyes Klinikai Gyakorlat. Ha az orvos bizonyítja, hogy ennek megfelelően járt el, akkor ez minden esetben a rá vonatkozó foglalkozási szabálynak való elégtételt jelenti. A GCP tartalmazza például a nemkívánatos esemény fogalmát: *„Bármely orvosilag kedvezőtlen jelenség, amely olyan betegen vagy vizsgált személyen jelentkezik, aki vizsgálati készítményt vagy gyógyszert kapott, és amely nem áll feltétlenül okozati összefüggésben a kezeléssel. Nemkívánatos*

⁹⁵ KARSAI Krisztina: *A foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés tényállásának kritikája*; Magyar jog, 2006. (53. évf.) 12. sz. 745-750.

*esemény lehet tehát minden kedvezőtlen, nem szándékosan előidézett jel (beleértve a normálistól eltérő laboratóriumi eredményeket), tünet vagy betegség, amely a gyógyszer (vizsgálati készítmény) alkalmazásával időben egybeesik, függetlenül attól, hogy a gyógyszer (vizsgálati készítmény) okozta-e.”*⁹⁶ Abban az esetben, ha ezek a nemkívánatos események az adott gyógyszerrel függhetnek össze – melyet az illetékes szabályozó testületnek jelenteni kell⁹⁷ – így az orvos szabályszegése nem állapítható meg. Ma már a szakorvos tevékenysége körében nem lehet hivatkozni sem tapasztalat hiányára, sem hozzáférési nehézségre, hiszen az interneten minden elérhető. Sikeres hivatkozás egyedül a tárgyi és személyi feltételek hiányával összefüggésben történhet meg.

A kutatás során egy orvossal is készítettem interjút. Több ponton megerősítette a kardiológus által mondottakat, többek között azt, hogy önálló tevékenységet kizárólag szakorvos végezhet, valamint azt, hogy foglalkozási szabályok ismeretének hiányára való hivatkozásra nincs lehetősége egyetlen orvosnak sem. Diagnosztikus tévedésre akkor kerül sor, ha az orvos minden szükséges vizsgálatot elvégzett, de az eredményeket rosszul, tévesen értékelte. Fontos megjegyezni, hogy az a tény, hogy az orvos minden egyes szükséges és indokolt vizsgálatot elvégzett, kizárja a foglalkozási szabályszegést. Abban az esetben, ha a szakorvos bizonytalan valamely értékelés következtében kapott eredményben, megvan a „konzultációs felkérés” lehetősége, melynek keretében más szakorvosokkal tanácskozhat az adott problémáról – ám ennek igénybevétele nem kötelezettség, tehát elmulasztása nem alapozza meg a bűnösséget. Konzultációs kötelezettsége van azonban minden olyan orvosnak, aki nem szakorvosként végzi tevékenységét. Az ő esetükben e kötelezettség elmulasztása már a foglalkozási szabály megszegésének minősül.

A foglalkozási szabályok a megkérdezett orvossal szerint sokrétűek, összességében négy kategóriába sorolhatók: szakirodalom (könyvek), iskolák, protokollok (irányelvek, ajánlások), illetve ide tartoznak az interneten fellelhető kapcsolódó anyagok, melyeknek körülbelül a 20-30 %-a hasznosítható ténylegesen. Az orvosnak nincs lehetősége, hogy arra hivatkozzon, hogy az adott tevékenységre vonatkozóan valamilyen szabállyal nincs tisztában, hiszen kötelessége, hogy a szakmájával kapcsolatban felkészült, naprakész legyen. Minden szakmában fellelhető egy olyan meghatározott szakirodalom, egy olyan könyv, mely

⁹⁶ A „HELYES KLINIKAI GYAKORLAT” (Good Clinical Practice, GCP) IRÁNYELVEI; http://www.ogyi.hu/dynamic/GCP_1.pdf (Letöltés ideje: 2014. 10. 27.)

⁹⁷ Clinical Safety Data Management: Definitions and Standards for Expedited Reporting című ICH irányelv; http://www.ema.europa.eu/docs/en_GB/document_library/Scientific_guideline/2009/09/WC500002749.pdf (Letöltés ideje: 2014. 10. 27.)

az adott tevékenységgel kapcsolatban alapnak tekinthető. Ennek ismerete elvárt, kötelező, a további szakirodalmak közötti szelektálás, illetve a helytelen álláspontok felismerése az orvosra nézve kötelező. Az „iskolák” régiók szerint határozzák meg azt, hogy egy területen milyen orvosi technikákat fogadnak el. Magyarországon meghatározó például a bécsi iskola, amely a sebészeti módszerek tekintetében jelentős. Az adott régió vagy egészségügyi intézmény orvosai kötelesek felkészülni az általuk alkalmazandó iskolai módszerekből, azok változásait számon kell tartaniuk. Megjegyzendő, hogy ezek az iskolák világszerte fedik egymást, párhuzamba állíthatók – például egy amerikai iskola megállapításai alapján egy bécsi iskolai technikákat alkalmazó magyar orvos tevékenységének is levezethetőnek kell lennie. A protokollok tekintetében szintén orvosi kötelezettség a felkészültség. Ezek az ajánlások, irányelvek, rendeletek, más szabályok gyakran változnak, nem tudásukra mégsem lehet hivatkozni.

Ignorantia iuris non excusat, vagyis a jog nem tudása nem mentesít – ez az orvosi tevékenység körében hatványozottan érvényesül, még akkor is, ha a vonatkozó szabályozás nagy része ajánlás jellegű. Társadalomra veszélyességben való tévedés megállapítása nem lehetséges, mivel foglalkozási szabályok összetétele komplex, azok ismerete szakmai követelmény, így véleményem szerint egyfajta utánajárási, felkészülési kötelezettség állapítható meg. Ennek könnyítésére esetleg a szakmai társaságokon, kamarákon belüli felkészültségért felelős testületek felállításával kerülhetne sor.

A bírói gyakorlatban a diagnosztikai tévedés gyakran jelenik meg a más elkövető által megvalósított – sértetti halálhoz vezető - bűncselekmény folyamatában közreható okként. Ezekben az esetekben a vizsgálat tárgya az, hogy kinek a magatartása indította el azt az okfolyamatot, amely végül a sértett halálához vezetett. Ha a kórházi ellátás során bekövetkező diagnosztikai tévedésnek is volt hatása a sértett halálának bekövetkezésében, tehát concausaként, közreható okként jelenik meg, ez a körülmény nem zárja ki az elkövető büntetőjogi felelősségét.⁹⁸ Ugyanez a megállapítás vonatkozik arra is, ha a diagnosztikai tévedés következtében a szükséges műtét késedelmesen következik be.⁹⁹

Egy esetben a sérülést követően a sértett kórházi gyógykezelése során az orvosoknak koponyaröntgent kellett volna készíteniük, ami kimutatta volna a keményburok alatti vérömlenyt. Tekintettel azonban arra, hogy a tünetek agyi érelzáródásra is utalhattak, a

⁹⁸ BH1997. 511.

⁹⁹ BH1985. 134.

szükséges röntgenvizsgálat diagnosztikai tévedésből nem lett elvégezve. A koponyaműtét nem biztos, hogy megmentette volna a sértett életét (az idős korára és a műtét igen megterhelő voltára tekintettel), azonban az angiográfiai vizsgálat elvégzése indokolt lett volna. Az elkövető a sértésre irányuló szándék nélkül csupán gondatlanságból elkövetett súlyos testi sértés okozásáért felelős. A vádlott azonban vitathatatlanul testi sértésre irányuló szándékkal cselekedett, hiszen a 86 éves, járóbotot használó sértettet a két vállánál fogva megragadva lökte hátra. A tudata átfogta, hogy a sértett hanyatt esve a fejét a kályhába beleütheti úgy, hogy akár a halálához vezető sérülést is szenvedhet, de a vádlott a tőle elvárható körültekintést elmulasztotta, ezért eshetőleg szándékkal cselekedett a testi sértést illetően, az eredmény vonatkozásában viszont hanyagság terheli. A vádlott ezzel a magatartásával elindította a sértett halálához vezető okfolyamatot, melyet az orvosok részéről jelentkező diagnosztikai tévedés sem szakít meg, így ez a bűnösség megállapítását nem érinti.¹⁰⁰ Az orvos látszólag foglalkozási szabályt szegett, amely a diagnosztikai tévedéssel okozati összefüggésben áll, a bűncselekmény mégsem valósul meg az orvos tekintetében. Ennek az oka, hogy az orvos a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés törvényi tényállási elemeinek kimerítéséhez a közvetlen veszély okozása és az eredmény kiváltása szükséges. Mivel az orvos az okfolyamatba csak bekapcsolódott, sem a veszély okozása, sem az eredmény bekövetkezése nem tulajdonítható neki, hiszen - az orvosszakértő megállapítása szerint – a sértett halála akkor is bekövetkezett volna, ha az eljáró orvos a megfelelő vizsgálat elvégzése után a megfelelő kezelésben részesíti a sértettet.

„Az orvosi diagnosztikai tévedésnek, mint közreható oknak (concausa) nem volt hatása a sértett halálának bekövetkeztében. Ez azonban nem zárja ki a vádlott büntetőjogi felelősségét, hiszen a halál oka nem a koponyacsont törése volt, hanem az ennek következtében kialakult agyi elváltozás, illetőleg légző- és keringési központ bénulása, amely a vádlotti ütések következtében a fej útburkolathoz történő csapódása miatt keletkezett. (...) Megállapította a bíróság, hogy a vádlott bántalmazásai indították el azt az okfolyamatot, az mozdította elő azt a folyamatot, ami a sértett halálát eredményezte.”¹⁰¹ Szintén irreleváns ebben az összefüggésben az orvos közreható okként megjelenő diagnosztikai tévedése akkor, ha az a tény, melyre a tévedés vonatkozik, nem volt a halálnak közvetlen kiváltó oka, hanem az adott tény egy következménye – mely következmény a helyes diagnózis esetén is ugyanúgy kialakult volna - vezetett a sértett halálához.

¹⁰⁰ BH1993. 591.

¹⁰¹ Szolnoki Törvényszék, 7.B.875/2012/33.

5. Záró gondolatok

A dolgozat megírása és a kutatás közben a legnagyobb nehézséget az jelentette, hogy a témához kapcsolódó jogeseteket felkutassam. A tévedés mint büntethetőséget kizáró okra való hivatkozás viszonylag gyakoriknak mondható, ám igen ritkák azok az esetek, amikor a bűnösséget ténylegesen ki is zárja, így jogesetek áttekintése sok időt igénybe vett.

Viszonylag kevés az olyan tanulmány, szakirodalom, ami ezen büntethetőséget kizáró okkal foglalkozik, a gazdasági bűncselekményekkel, illetve a diagnosztikai tévedéssel kapcsolatban pedig még inkább ritkák, éppen ezért tartottam fontosnak azt, hogy dolgozatom középpontjában e két terület álljon.

Mindenképpen szükségesnek tartanám, hogy a gazdasági bűncselekmények megvalósulásának alapjául szolgáló vonatkozó jogszabályok egyre inkább egységessé váljanak, így a keretjogszabályok megismerése talán egyszerűbbé válhatna a jogban nem jártas személyek számára is. Mint ahogy azt az ezzel foglalkozó fejezetben is említettem, gyakorlati szempontból hasznosnak tartanám, ha a tévedés felmerülése esetén az elsőfokú bíróságok egyre nagyobb hangsúlyt fektetnének az erkölcsi oldal vizsgálatára, hiszen az általam áttekintett jogesetek alapján egyértelművé vált ezek szükségessége.

Az orvos tevékenysége következtében előálló diagnosztikai tévedés a XXI. században egyre gyakrabban jelenik meg a bíróságok előtt, egyre fontosabb kérdés, hogy mikor lehet az ilyen esetekben az orvos bűnösségét megállapítani. Látszólag egyértelműnek tűnik a foglalkozási szabályszegés és az okozati összefüggés meglétének kritériuma, azonban számos esetben olyan kérdéseket vetnek fel ezek a fogalmak, amelyekkel a szakirodalomban nem találkoztam. A kutatásom erre vonatkozó része során volt lehetőségem a témával kapcsolatban egy kardiológus és egy orvosszakértő véleményét is, amely a végső következtetések levonásának érdekében nagy előrelépést és segítséget jelentett.

A dolgozatom célja a tévedés mint büntethetőségi akadály bemutatása volt, azon belül is a gyakorlati megvalósulásának bővebb ismertetése. Kiemelkedő jelentőségűnek tartom ezt a kérdéskört, hiszen a büntetőeljárásokban való jelenléte, bizonyítása számos esetben okoz gondot, ez pedig az alapos áttekintésre megfelelő indoknak bizonyult.

Irodalomjegyzék

Cikkek, tanulmányok, szakmai állásfoglalások:

1. A „HELYES KLINIKAI GYAKORLAT”(Good Clinical Practice, GCP) IRÁNYELVEI;
http://www.ogyi.hu/dynamic/GCP_1.pdf (Letöltés ideje: 2014. 10. 27.)
2. AMBRÓZI Mária: *Tények könyve – Medicina*, Greger-Delacroix Kiadó, Budapest, 1998.
3. BALOGH Ágnes – Tóth Mihály: *Magyar büntetőjog – Általános rész*, Osiris Kiadó, Budapest, 2004.
4. BELOVICS Ervin: *A büntetendőséget kizáró okok*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2009.
5. BELOVICS Ervin-Békés Imre-BUSCH Béla-MOLNÁR Gábor-SINKU Pál-TÓTH Mihály: *Büntetőjog Általános Rész*, HVG ORAC, Bp, 2002.
6. BERNOLÁK Nándor: *A tévedés tana*, Kassa, 1910, Kassai Kir. Jogakadémia
7. BLASKÓ Béla: *Magyar büntetőjog – Általános rész*, Rejtjel Kiadó, Budapest – Debrecen, 2013.
8. BLASKÓ Béla: *Magyar büntetőjog – Általános rész*, Rejtjel Kiadó, Budapest – Debrecen, 2013.
9. Clinical Safety Data Management: Definitions and Standards for Expedited Reporting című ICH irányelv;
http://www.ema.europa.eu/docs/en_GB/document_library/Scientific_guideline/2009/09/WC500002749.pdf (Letöltés ideje: 2014. 10. 27.)
10. Csemegi Kódex törvénytárgyarázata, Corpus Juris, KJK KERSZÖV
11. DÁVID Lilla: *Foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés I.*
12. DR. FÖLDVÁRI József: *Büntetőjogi alapismeretek*. Pécsi Tudományegyetem Jogi Kar Továbbképző Központ Jogi Szekció. Pécs, 2003.
13. DR. MOLNÁR Gábor: *Gazdasági bűncselekmények*, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2009.
14. ELEK Balázs: *Juris ignorantia non excusat? A jogi tévedés megítélése a gazdasági büntetőperekben*, in Rendészeti szemle (2006-2010), 2009. (57. évf.) 7-8. sz.
15. ERDŐSY Emil: *Normaelemzések a büntetendőséget kizáró okok körében*. Jogtudományi Közlöny, 2006. 4. sz. 127–129.

16. GÁL István László: *Gazdasági büntetőjog közgazdászoknak*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2007.
17. GÖRGÉNYI Ilona – GULA József – HORVÁTH Tibor – JACSÓ Judit – LÉVAY Miklós – SÁNTHA Ferenc – VÁRADI Erika: *Magyar büntetőjog - Általános rész*, Complex Kiadó, Budapest, 2012.
18. HATI Csilla: *A társadalomra veszélyességben való tévedés*, <http://ujbtk.hu/hati-csilla-a-tarsadalomra-veszelyessegeben-valo-tevedes/> (Letöltés ideje: 2014. 09. 03.)
19. <http://batki.info/index.php/buntetojog-tarsadalomra-veszelyessegeben-valo-tevedes-elektromos-cigaretta/> (Letöltés ideje: 2014.10.11.)
20. <http://www.egeszsegesbetegsegek.hu/egeszsegi-allapot.html> (Letöltés ideje: 2014. 10. 23.)
21. http://www.oep.hu/pls/portal/docs/PAGE/LAKOSSAG/OEPHULAK_EBELLAT/ACH%C3%8DVUM%202010/UGYFEL_JOGA_KOTELEZETTSEGE.PDF (Letöltés ideje: 2014.10.21.)
22. KARSAI Krisztina: *A foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés tényállásának kritikája*; Magyar jog, 2006. (53. évf.) 12. sz. 745-750.
23. *Magyar értelmező kéziszótár*, Szerk.: JUHÁSZ József, SZÖKE István, O. NAGY Gábor, KOVALOVSKY Miklós, Akadémiai kiadó, Budapest, 1978.
24. MONÁR Gábor Miklós: *Az adócsalás a költségvetési csalásban*, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2011.
25. MÓNUSNÉ Kiss Katalin: *Tévedés jogtörténeti fejlődésének egyes állomásai, különös tekintettel Bernolák Nándor tévedés tanára*, http://www.debrecebijogimuhely.hu/archivum/3_2005/tevedes_jogtorteneti_fejlodesenek_egy_es_allomasai_kulonos_tekintettel_bernolak_nandor_tevedes_tanara/ (Letöltés ideje: 2014. 08. 03.)
26. NAGY Ferenc: *A magyar büntetőjog általános része*, Korona kiadó, Bp, 2004.
27. SÁNDOR Judit: *Gyógyítás és ítékezés*. Budapest, 1997.
28. SIMON Tamás: *Tévedni csak emberi dolog*, in. Orvosok Lapja 2010/5. szám
29. SÓTONYI Péter: *Orvosi felelősség*. Semmelweis Kiadó, Budapest, 2006.
30. *Új Btk. kommentár*, Főszerkesztő: dr. POLT Péter, Nemzeti Közszerkesztési és Tankönyv Kiadó Zrt., 2013.
31. WIENER A. Imre: *Büntetendőség, büntethetőség*. KJK, MTA Állam- és Jogtudományi Intézet, Budapest. 1999.

32. WIENER A. Imre: *Elméleti alapok a Büntetőtörvény Általános Része kodifikálásához.*
MTA Jogtudományi Intézete Közlemények, Budapest, 2000.

Jogsabályok és jogesetek:

1. 1/1999. sz. BJE határozat
2. 56. BKv.
3. 1878. évi V. törvény
4. 1950. évi II. törvény
5. 1961. évi V. törvény
6. 1997. évi CLIV. törvény
7. 2003. évi LXXXIV. törvény
8. 2012. évi C törvény
9. Bfv. II. 13/2009/5.
10. BH2001. 98
11. EBH2003. 931.
12. Fővárosi Ítéltábla Bf. 5. 1017/2004/9
13. HGY 506.
14. Legf. Bír. Bfv. II. 360/2007/5. sz.
15. Legf. Bír. Bfv.II.797/2007/5.
16. Legf. Bír. Bfv. III. 1. 161/2001/4.
17. Legf. Bír. Bfv. III. 2.292 / 2003 /5.
18. Legf. Bír. Bfv.III.315/2002/3.
19. Legf. Bír.Bfv.III.97/2000/5.
20. Legf. Bír. Pfv. III. 20.248./2007/3.